Влада - Радам !

Голос України

Газета Верховної Ради України №46 (796) ♦ Субота, 12 березня 1994 року ♦ Ціна договірна

Фото Михайла ГОЛЯКА.

Людмила КОХАНЕЦЬ, «Голос України»

ВІД ПЕРЕВАЛУ ДО ПЕРЕВАЛУ...

Нобелівською премією завжди удостоюють живих. Державною премією імені Тараса Шевченка дедалі частіше віддають шану мертвим. Схиляємо голови перед величчю наших героїв (посмертно), цитуємо вірші найкращих поетів (посмертно), аплодуємо таланту митців (посмертно).

Слава потрібна живим! Мертвим належить пам'ять.

Диплом і десять мільйонів карбованців — дуже легка спокута за наші гріхи перед мертвими, за нашу зухвалу вигадку — зрівняти лауреатським статусом Світличного і Шамоту, Стуса й Корнійчука.

Нобелівська премія — завжди визнання Розуму. Шевченківська премія — швидше за все реабілітація Совісті.

Володимир Івасюк і Василь Зінкевич 9 березня зустрілися знову — вони опинилися поряд у списку нинішніх лауреатів Державної премії. Василь за визнання його мистецтва подякував сам. За Володю зробив це батько... Оплески і слова вітань — мов дві дрібки їдучої солі на роз'ятрену рану батьківського болю...

Пам'ятаю, три роки тому працівниця Торонтського аеропорту, зазирнувши в мої документи, перепитала: «Київ — це Росія?». «Ні, — кажу, — Україна». «Україна? О, Україна!, — вигукнула канадка, — знаю, це там, де співають...»

За Україну замовила слово пісня. Замовила ще задовго до грудня 91-го. Голоси співаків, мужність спортсменів, будьмо відверті, поки що зробили більше, ніж інтелект політиків і дипломатів.

Як і Володимир Івасюк, виконавець «Червоної рути» Василь Зінкевич також належав (і, на щастя, належить) до тих, хто своєю появою на сцені нагадував слухачам: за ним — Україна. Бо спів він таких пісень, що й без афіші всі розуміли: це — українець. Розуміли навіть тоді, коли на престижній сцені Палацу з'їздів Василь заспівав «Березы, русские березы». Бо так ніжно і щемно ніхто заспівати не міг — навіть ті, для кого «березы — исконно русский пейзаж».

Талант був і є найкращим доказом Василевого патріотизму: і тоді, коли премією Тараса ми святотатствували — нагороджували академіка Новиченка за «розвінчування буржуазних націоналістів, що фальсифікують творчість Кобзаря»; і тепер, коли стільки навколо з'явилося «патріотів», що працюють лише за фахом «патріотизм».

«Від перевалу до перевалу, де ми з тобою щастя шукали», — співає Василь. Боже, пошли нам той перевал, за котрим ми знайдемо нарешті щастя. І ще дай нам, Господи, мудрості усвідомити: найкраща спокута перед мертвими — вшанування достойних живих.

Сергій ПАВЛЕНКО, «Голос України»

Репліка

Голові «Просвіти» — «замечание»

Голова Чернігівського обласного Товариства української мови імені Т.Г.Шевченка, керівник прес-служби облдміністрації Василь Чепурний надіслав протест у Новозаводський суд: у протоколі судового засідання йому написали «замечание» «за неуважение к суду». Народний суддя Любов Гром запропонувала свідку Чепурному відповідати на запитання російською мовою, але він категорично відмовився це робити і пояснив причину: дає свідчення в українському народному суді, сам є український державний службовець і це не його проблеми, що ані секретар, ані суддя не володіють державною мовою в обсязі, необхідному для виконання службових обов'язків.

— Зрозумійте мене правильно, — зізналася мені Любов Миколаївна. — Я оголосила йому зауваження не за те, що він говорив рідною мовою. Не про це йшлося. Суду не можна читати мораль!

Одне слово, поважати суд треба. А українську мову? Національні почуття? Закон про мови в Україні? Важко на такі запитання відповісти після подібних судово- моральних «замечаний».

Чернігів.

Зустрічі в Президента

Учора Президент України Леонід Кравчук прийняв делегацію Європейського Союзу на чолі з головою Ради ЄС, заступником міністра закордонних справ Греції Т. Пангалосом. Темою переговорів були питання політичного й економічного співробітництва між ЄС і Україною. Л. Кравчук розповів гостям про ситуацію в Україні та про хід економічних реформ у нашій державі. Гості наголосили, що ЄС виявляє до України великий інтерес. Обговорювалася майбутня угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС, яка, зокрема, передбачатиме залучення до нашої економіки іноземних приватних інвестицій.

Того ж дня Л. Кравчук прийняв В. Бірліка, особистого представника Президента Туреччини С. Деміреля. Розглядалися питання розвитку україно-турецьких відносин, зокрема альтернативних поставок до нашої держави енергоносіїв.

Крим: ще один крок до конфронтації?

Президент Республіки Крим Юрій Мешков підписав 10 березня два укази. Перший — про скасування діючої нині Ради міністрів Криму. Формування нового уряду, зазначається в указі, буде проведене згідно з чинним законодавством Республіки Крим.

Другим указом, який суперечить Законові України, а також Конституції Криму, Мешков постановив провести 27 березня, в день виборів до Верховної Ради Криму опитування жителів півострова. Кримчанам належить відповісти на три запитання. Перше: чи ви за відновлення положення Конституції Республіки Крим від 6 травня 1992 року, яке визначало регулювання взаємин між Республікою Крим і Україною на основі договору та угод? Друге: чи ви за відновлення положення Конституції Республіки Крим, яке проголошувало право громадян Криму на подвійне громадянство? І третє: чи ви за надання указам президента Республіки Крим з питань, тимчасово не врегульованих законодавством, чинності законів?

У відповідь на прохання

уряду України, як повідомило американське посольство в нашій державі, Сполучені Штати надають додаткову матеріальну допомогу для втілення угоди між урядами України та США про безпечний і надійний демонтаж ядерної зброї, розташованої на українській території (СНД). Початкові поставки в рамках допомоги почалися минулого тижня! Вони складають 1000 тонн дизельного палива, 1000 тонн бензину та 10 тонн гідравлічної рідини. Усе це, разом з іншим поставками й важким обладнанням, яке прибуде, використовуватиметься Україною під час демонтажу ядерної зброї.

День Британської Співдружності

14 березня Канада, Індія, Австралія та Великобританія — країни, що мають диппредставництва в Україні, святкуватимуть День Британської Співдружності. Відзначаючи це свято, вони передадуть слова доброї волі українському народові та звернення II Величності Королеви Єлизавети II з нагоди Дня Співдружності.

Того ж дня дві тисячі молодих людей, що представляють усі 50 країн Співдружності, зберуться у лондонському Вестмінстерському абатстві в присутності Королеви. Вони візьмуть участь у богослужінні, що враховуватиме всі релігії Співдружності.

Варіанти — будь-які, але за нашими межами

На «круглому столі», організованому пресцентром «Вибори-94» з проблем національної безпеки України і політики майбутнього парламенту, колишній міністр оборони генерал-полковник К. Морозов заявив, що массандрівська угода про продаж Росії української частини Чорноморського флоту є помилкою, яку керівництво України сьогодні хоче виправити, і тому, не визнаючи нічого відкрито, «знизу» готує громадську думку до цього. Цю заяву К. Морозов зробив як коментар до останнього інтерв'ю одній із американських газет нинішнього командувача ВМС України В. Безкоровайного, який сказав, що він — проти передачі частини ЧФ у сплату українських боргів Росії.

А взагалі-то К. Морозов сказав, що він — за будь- який варіант розв'язання флотської проблеми, але якщо вони ґрунтуються на тому, щоб Україна позбулася ЧФ, то це має відбутися за однієї обов'язкової умови — виведення флоту зі всіма інфраструктурами за межі нашої держави.

Крім того, К. Морозов зазначив, що українську армію можна поставити на перше місце в Європі за нерозв'язаністю соціальних проблем особового складу, а отже, саме вони й мають вирішуватися одними з перших. Від цього значною мірою залежить, зазначив К. Морозов, чи буде армія українською, чи групою військ Росії на українській території.

Точка зору

Анатолій ФЕДОРІВ

Сумніви — не туман. Швидко не щезають

Враження від перебування у США офіційної делегації України на чолі з Президентом Л.Кравчуком неоднозначні.

З одного боку, Л.Кравчук справді «відкрив» Америку, або ж, якщо хочете, Україну для Америки. Йому вдалося політичними методами і завдяки власному авторитетові переконати як офіційні власті, так і бізнесові кола США у доцільності розвитку різнобічних зв'язків з Україною.

Але не варто сподіватися, що вже завтра піде потік інвестицій і безвідплатної допомоги. Ділові люди Північної Америки, як і всього світу, ніколи не давали просто так. Вони хочуть мати прибуток, і не разовий, а постійний, сталий, розрахований на роки.

Фактично їм однаково куди вкладати гроші: у Нову Зеландію, Сингапур, Чехію, Україну чи ще будь-куди. Важливим є гарантія захисту інвестицій, можливість повернути їх у разі несприятливих умов. З огляду на це, підписані у Вашингтоні «Конвенція між Урядом України та Урядом США про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал» і «Договір про заохочення та взаємний захист інвестицій» мають спонукати американські фірми до ділової активності в Україні. Та конкретних пропозицій поки що немає.

Більшість потенціальних партнерів, крім тих, що вже мають бізнес в Україні, очікують. І їх можна зрозуміти. Економічна нестабільність і політична непевність породжують сумніви. Проблема стоїть так: якщо після виборів до Верховної Ради прийдуть соціалісти-комуністи або ще якісь крайні сили, то чи не відмовляться вони від попередніх зобов'язань держави, чи не експропріюють матеріальну, фінансову приватну власність або власність інших держав? Тобто хто дасть стовідсоткову гарантію, що не повториться 1917 рік? Мабуть, таких зобов'язань у нашій країні ніхто не себе не візьме. Отже є ризик не лише не отримати прибуток, а й втратити вкладене.

Дещо оптимізує ситуацію страховий фонд у 2,5 мільярда доларів, який утворила Корпорація зарубіжних приватних інвестицій для заохочення майбутніх фінансових ін'єкцій в економіку нашої країни. Але у свідомості банкірів і власників фірм Заходу остаточного повороту ще не відбулось.

Хоча загалом атмосферу, створену Президентом Л.Кравчуком і його оточенням у США, можна вважати позитивною.

З іншого боку, ми, звертаючись по допомогу до зарубіжжя, ще самі не готові нормально з цієї допомоги скористатися. Поки що політичний поступ випереджає економічний. Створивши законодавчу базу (добру чи не дуже — це вже інше питання), ми практично не відпрацювали належні механізми реалізації проголошеного.

Західні бізнесмени просто спантеличені нашою безпорадністю. Не дістають розв'язання елементарні питання, мало хто згоден взяти на себе відповідальність за рішення. Лише незначній частині пропозицій вдається пробитися крізь густий бюрократичний частокіл.

Загалом, відгуки про наших фахівців досить високі, а от керівний склад підприємств, апарату міністерств і відомств просто не може перелаштуватись на нові засади дій і мислення. Даються взнаки сімдесятирічним утовкмачені стереотипи. Ми все ще чекаємо, що хтось за нас вирішить, зробить, а ми лише сяк-так виконаємо вказівку.

Колись кинутий народним депутатом В.Яворівським заклик «До лопати!», схоже, так і залишився закликом. Ті ж наші міністри з певним занепокоєнням говорили про неготовність України прийняти зарубіжних інвесторів.

Одна людина може зробити багато, але не все. Можна порізному ставитися до Президента Л.Кравчука. Однак незаперечним є той факт, що завдяки його намаганням стався злам у стосунках між Україною і США. А от чи вдасться скористатися з досягнутого — запитання залишається відкритим. І якщо не зможемо вчасно зробити належних висновків, то частина вини ляже й на Президента. Він є всенародно обраною службовою особою. Тому, коли хтось не хоче, не може, заважає рухатись вперед, то час уже застосувати й владу.

Насторожує ще один момент, який виразно окреслився у ході візиту Л.Кравчука до США. Деякі офіційні особи, засоби масової інформації пов'язують економічну підтримку ринкових реформ України з проблемою ядерної зброї. «Вашингтон пост» зокрема писала: «На шляху до перетворення України з лютого, озброєного ядерною зброєю релікта Радянського Союзу на миролюбного партнера Сполучених Штатів зроблено ще один важливий крок, коли Президент Клінтон оголосив про збільшення американської допомоги і про гарантії безпеки державі, яку він назвав «Важливим другом»... Зараз, коли Кравчук підписав угоду про відправку боєголовок до Росії в обмін на американське економічне і політичне сприяння і російські гарантії територіальної цілісності України і добився згоди на це свого неспокійного парламенту, Вашингтон і Київ можуть робити кроки до нормальних відносин».

Складається враження, що коли Київ зупинить демонтаж ядерної зброї або з якихось причин зупинить вивезення, то Вашингтон загальмує економічне сприяння. І хоча на високому рівні офіційно подібних думок не висловлюють, такий можливий поворот справи насторожує.

Все це наводить на висновок, що хоча у американо-українських стосунках і зроблено певний прорив, але це лише перший крок, за яким довга дорога.

У комісіях Верховної Ради

Комісія з питань агропромислового комплексу за дорученням дев'ятої сесії проаналізувала проекти змін і доповнень до Земельного кодексу та Закону про плату за землю. Їх доопрацьовує група народних депутатів- аграріїв, фахівців з відповідних міністерств і відомств, юристів. Законодавці прагнуть максимально врахувати також пропозиції, котрі містяться в численних листах і зверненнях до комісії.

Робоча група Комісії у правах людини завершує доопрацювання проекту Закону про свободу мирних зборів, готуючи його до другого читання на пленарних парламентських засіданнях. В основу законопроекту покладено визначальні положення Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Паризької хартії для нової Європи. В проекті пропонується закріпити повідомний порядок проведення зборів, мітингів, заходів, демонстрацій та інших політичних акцій замість чинного досі дозвільного порядку. Впроваджується поняття «мирні збори» стосовно масових публічних заходів, що повною мірою відповідає головним принципам міжнародного права.

Члени Комісії в питаннях екології та національного природокористування завершують роботу над проектом Кодексу України про надра. Пильну увагу при його підготовці приділено нормам, що мають регулювати простори вітчизняного і зарубіжного інвестування розробок корисних копалин.

Практичний досвід переконує, що дію прийнятого Верховною Радою Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» майже неможливо поширити на людей, котрі брали участь у випробуваннях атомної зброї та ліквідації наслідків ядерної аварії в інших, крім Чорнобиля, районах колишнього Радянського Союзу. Через брак фахової інформації важко встановити критерії визначення потерпілих, приміром, у Семипалатинську, на Новій Землі, в Челябінську-40. А звернень і скарг від такої категорії громадян України на адресу Верховної Ради надходить чимдалі більше.

Зважаючи на це, Комісія з питань чорнобильської катастрофи вирішила приступити до розроблення окремого закону про соціальний захист людей, котрі зазнали радіоактивного опромінення не з власної провини, як у випадках ядерних пробувань, так і з інших причин, не пов'язаних з аварією на ЧАЕС. Комісія запросила до співпраці над законопроектом інші парламентські комісії та фахівців з міністерств і відомств, дослідницьких організацій і установ. Вона звернулась також до Кабінету міністрів з проханням укласти угоди з відповідними країнами СНД щодо взаємних зобов'язань з соціального захисту такої категорії потерпілих.

Прес-центр Верховної Ради України.

Наш коментар

Ядерної зброї вже нема. Може не бути і газопроводів

Як ми вже повідомляли, у Москві відбулися переговори української урядової делегації на чолі з віцепрем'єр-міністром В. Ландиком з представниками російського АТ «Газпром» з приводу поставок газу в Україну. За словами російської сторони, Україна заборгувала «Газпрому» понад 1,5 трильйона рублів, і тому АТ прийняло рішення у разі їх несплати припинити постачання газу до нашої держави. Однак, оскільки газопроводи пролягають через територію України, то Росія весь час звинувачувала «Укргазпром» у тому, що він регулярно відкачує понад 40 мільйонів кубометрів газу на добу з тієї кількості, що призначалася Західній Європі. Як відомо, раніше Україна підписала з Росією угоду, за якою зобов'язалася забезпечити транзит російського газу до Західної Європи в обсязі 111,5 мільярда кубометрів. Росія, у свою чергу, мала поставляти Україні від 50 до 70 мільярдів кубометрів газу.

Отже, ситуація склалася таким чином, що Росія силовими методами вплинути на Україну не могла, бо скорочуючи постачання газу нашій державі, АТ автоматично скоротило б постачання і європейським покупцям. Таким чином, Україна могла б спробувати досягти найбільш вигідної для себе домовленості, оскільки більше 90 відсотків російського газу експортується до Західної Європи саме через Україну. Тобто, Україна мала можливість диктувати свої умови, адже, зрештою, Росія не пішла б на повне припинення постачання газу, інакше ця акція найперше ударила б по «Газпрому». Тим більше, що на думку фахівців запаси газу в підземних сховищах дають змогу Україні без особливих труднощів витримати навіть повне припинення постачання газу протягом місяця.

Росія, дбаючи про свої стратегічні інтереси, також не сиділа склавши руки. Ще у вересні минулого року, коли заборгованість України сягнула 750 мільярдів рублів, а обсяги постачання газу в Україну було скорочено з 220 мільйонів на добу до 50 мільйонів, АТ «Газпром» кинуло пробний камінь: пропозицію, щоб Україна передала у довгострокову оренду АТ деякі газопереробні та газотранспортні підприємства України. В їх числі російська сторона бажала бачити бази газопостачання в Києві, Ужгороді, Миколаєві, підземні газосховища в Західній Україні, причали та портові споруди в Одесі й Іллічівську. Про серйозність намірів «Газпрому» свідчило і те, що товариство вкрай негативно сприйняло пропозицію компенсувати Україні вартість ядерної зброї погашенням заборгованості за енергоресурси, і в першу чергу природного газу, мотивуючи це тим, що «Газпром» має в Україні свої «великі» інтереси.

Можна підбити деякі підсумки. Результатом переговорів стало те, що Росія погодилася поновити постачання газу в Україну у повному обсязі й узялася компенсувати на 80 відсотків скорочення поставок газу із Туркменії. Україна, у свою чергу, береться протягом місяця сплатити борги за цьогорічні поставки російськими рублями та ВКВ, а борги за минулий рік — як грошима так і обладнанням для газовидобувної промисловості. Крім того, під час зустрічі досягнуто домовленості про спільне володіння газопроводами та підземними газосховищами. Частка «Газпрому» має бути визначена під час наступної зустрічі, котра відбудеться 10 квітня. Тож, як бачимо, Росія цілеспрямовано прямує до своєї мети: перебрати у своє (хоча б часткове) володіння газопроводи та газосховища, і робити з українськими споживачами газу що заманеться.

Сергій ЛАВРЕНЮК.

«Если не будут приняты героические меры, я лично буду проводить в Совете Обороны и в ЦК не только аресты, но и расстрелы... С коммунистическим приветом! Ленин.»

«С КОММУНИСТИЧЕСКИМ ПРИВЕТОМ!»

Отакий «привет». Отак народжувалися «героические меры». А з новою порадою вождя: «...советую назначить своих начальников и расстреливать... колеблющихся, никого не спрашивая и не допуская идиотской волокиты», «волокиты» не допускали. Спішили. Бо, як визначав вождь: «Революционная диктатура пролетариата есть власть, завоеванная и поддерживаемая насилием пролетариата над буржуазией, не связанная никакими законами».

Правда, життя показало інше. «Насилие» було. Але комуністичної буржуазії над пролетаріатом. Також не зв'язане жодним законами.

Коли дута сімдесят років булька про комунізм лопнула, герої того «наплювательства» кинулися в кущі. Ану [illegible] пролетаріат згадає, що він має право на «насилие». Звідти, щоправда, лякливо підскиглювали про «репресії» проти них, про «полювання на відьом». Потім, скориставшись із доброти народу, його феноменальної забудькуватості, вилізли з «окопів». І знову почали надувати бульку. Російські комуністи — про спасіння Росії, українські — про спасіння України. Ніби не вони їх погубили. Про виведення народів із кризи. Ніби не вони їх до зубожіння довели.

Але полишмо російських комуністів російському народові. Їхній вождь Зюганов нещодавно розмірковував. Динозаври, мовляв, вимерли не тому, що їх хтось убивав, А тому, що змінився клімат. І він їм не підійшов. Так само сьогоднішній клімат не підходить комуністам. І вони хочуть його змінити. Щоб не вимерти, як динозаври. Який клімат підходить народам, «динозаврам», бачте, до лампочки.

Наші «динозаври» також заходилися змінювати клімат. «На повестку дня стал вопрос о смене политического курса», — це вождь компартії Симоненко.

«Погане життя найкраще агітує проти влади. Прийшла пора її змінювати», — це вождь соцпартії Мороз.

Тепер неважко зрозуміти, хто робив і хто зробив це життя поганим. І для чого це робилося. Бо ті самі «динозаври» — в усіх структурах. А вони ж з трибуни парламенту заявляли: «Чим гірше тепер людям живеться, тим з більшою симпатією вони ставитимуться до комуністів».

Учорашній вождь «героические меры» підтримував «расстрелами». А сучасні «симпатію» до себе завойовують зубожінням народу. І кричать, що тільки вони можуть народ з кризи вивести. Але тільки тоді, коли той народ їх допустить знову до влади. Одне слово, як писав Великий Тарас: «Тільки дайте себе в руки взяти».

Це в комуністичній моралі називається «честю і совістю».

Щонправда, і тут нічого нового. Ще «на заре» вождь повчав: «Надо уметь... пойти на всякие уловки, хитрости, нелегальные приемы, умолчания, сокрытие правды, лишь бы вести... во что бы то ни стало коммунистическую работу».

А ось ще ці «хитрости», «уловки», «нелегальные приемы»: «Экономика Украины разваливается. Это основные результаты двухлетней деятельности так называемых демократических сил», — це вже Симоненко.

«Вам, вибачте, брешуть, що комуністи при владі»,... — це вже, вибачте, неправду каже Мороз. І, як вчить вождь, паплюжить тих, кого комуністи свого часу підставили, як стрілочника. І давно відставили.

А тепер зіставмо. «Так называемые демократические силы» і комуністів, про яких «брешуть, що вони при владі».

У Верховній Раді більшість — комуністи. Хто «тілом і духом», хто лише «духом», а хто принюхується. Президентські структури, Кабінет міністрів, комітети, главки, управління і т.д. і т.п. аж кишать учорашніми адміністративними шашелями, прочаділими атмосферою мавзолею Ілліча. В областях, у районах, на заводах, у колгоспах — хто керує? Може, й тому перcек Симоненко називає їх «так называемые демократы». Йому видніше.

То кого ж міняти закликає Мороз? А нікого. Тих, кого хотіли, — уже поміняли. Тепер їм треба поміняти курс. Щоб... назад, до комунізму. «Под красным знаменем революции». Вчора, коли червоні знамена змінювали на синьо-жовті, вони кричали, що треба починати не з прапорів, а з економіки. Сьогодні, коли економіку довели до прірви, кричать, що вивести її можуть тільки вони, і лише під «красными знаменами». Ї це за умови «государственного двуязычия», «двойного гражданства» і «единого Союза» Одне слово, «бреши, Андрюхо, аби напхати брюхо»...

Але тут йдеться не лише про своє «брюхо». А й про «брюхо» «старшого брата». Який усе життя мріє «слить нации». Як п'ята колона Москви, наші національні «динозаври», просякнуті духом «интернационализма», роблять усе, щоб запровадити в життя гасло: «Україна — тільки не для українців». Те гасло, якого не довели до кінця Сталін, Берія, Суслов. Їхні маріонетки: щербицькі, маланчуки... Бо за узаконеного «двойного гражданства», за узаконеного «государственного двуязычия», за «прозорих» кордонів на нашу землю посунуть з усіх усюд біженці-«русскоязычники» — від з'яничареного далекосхідного наиайця до збільшовиченого естонця, не кажучи вже про росіян. Вони й тепер захищені великодержавним держимордієм: «Куда ступает нога русского человека — там государственные интересы России». І перетвориться тоді Україна на резервацію. На безповоротний конгломерат. І зостануться тоді українці лише в українських тюрмах і на «русском севере». І зітхнуть тоді полегшено комуністично-соціалістично-селянсько-партійні «динозаври»: «Вижили»...

Щось таке вже було. Тільки може бути страшніше. Бо «динозаврам» втрачати нічого. Вони не порахуються навіть зі своїми дітьми та онуками. Звір, який хоч раз спробував людської крові, без неї уже не може.

Тому й останній ривок до керівного корита. Поки не лопнуло терпіння народу. Саме цього вони найбільше бояться. Бо ще не взяли влади. Не розставили кулемети на вишках, не озброїли «громадського та партійного активу». Не захопили силові структури. А вже коли танки будуть «під мудрим керівництвом» «рульового», терпітимете, людоньки, як не терпіли ніколи. І ніщо і нікого не буде «лопати».

Уже було. І загуло. Тільки відлуння таке, що плакати хочеться. Але й те — дотримуючи заповітів Ілліча йти «на всякие уловки», — спишуть на «незалежність», на «самостійність», на «демократів».

Мармуром обкладали обкомівські і райкомівські палаци. А сільські школи досі туляться у попівських хатах. Це того, що «стали незалежними»?

У селах бездоріжжя, їх не газифіковано, нема закладів культури. Це тому, що «два роки під синьо-жовтими прапорами»? А сімдесят років під червоними що робили? Били в «барабани революції» і літали «на крилах соцзмагань»?

На заводах застаріле устаткування? Хіба його поставили два роки тому? Ціле століття не поновлювали, а тепер кричать: це «результат двухлетней деятельности так называемых демократов».

Воістину — «бред сумасшедшего». Дідо ходили десять років у чоботях, тато — п'ять, а ти, непутящий сину, за рік порвав.

Але щоб ловити душі, потрібні «уловки». Щоб задурманити людей, «інтелект» вірних ленінців спромігся на дебільні віршики: «Правили комуністи — було що пити і їсти, а прийшли демократи — нема чим і...»

Це як у тій притчі: батько — пияк і ледацюга, сини — такого ж коріння, роками пропивали, що мали, боргів понабирали, а коли мати взяла до рук господарство, щоб його врятувати, дорікають: «Коли тато керували, то ми пили і гуляли»...

Але великий вождь каже, що «надо пойти... на сокрытие правды: лишь бы вести коммунистическую работу».

Так-то й так. Але кому та «робота» потрібна?

Сучасний вождь комуністів на території України Петро Симоненко заявив привселюдно, що компартія не та, що була. Вона «очистилася» від клятвовідступників, від нечесних і т.д., і т.п.

В Україні було більш як три мільйони членів КПРС. Нині «очищених» — 140 тисяч. Додаймо ще 30—40 тисяч загону соціалістів. Ще 70 тисяч тих, що прикриваються лапсердаками селянської партії. Ще 10 — «за рідним винятком». Отже — двісті п'ятдесят тисяч «очищених», «чесних». А два мільйони сімсот п'ятдесят тисяч, тобто в одинадцять разів більше — «брудні відступники». Які плюнули на цю партію. «Баланс, — як каже мій друг Ізя Чачкіс, — не на користь Беті».

А може, вони плюнули, бо побачили, що та партія брудна? Може, переконалися, що та партія ніколи не захищала інтереси народу, навіть інтереси рядових своїх членів. Що побудована вона на маячних ідеях «всемирных революций», «всемирного равенства», на суцільній брехні, суцільній демагогії, насильстві і жорстокості. І що то за «передовой отряд», що то за «честь и совесть», коли в ньому було в одинадцять разів більше «пристосуванців», ніж «чистих» і «послідовних»? То хто з них здоровий, а хто хворий?

Та повернімося до «очищених». Хоча б кількох. Для ілюстрації. Чи не найбільш «очищений», певно, секретар ЦК комуністів Олександр Коцюба. Щоб пролізти до парламенту, ставав під прапори Руху. На трибуні парламенту зрікався парткитка, а тепер — знову комуніст. І навіть, бачте, цекіст. І «чистий»...

«Оставили родственникам прежние квартиры и получили роскошное жилье в Киеве бывший секретарь Винницкого обкома КПУ, а ныне председатель Комиссии мандатной и по вопросам депутатской этики (вот такая этика!) В.Рябоконь; председатель Комиссии по вопросам законодательства и законности секретарь ЦК КПУ А.Коцюба..., члены политсовета соцпартии нардепы В.Тризна (тепер він уже в Компартії — Є.Д.) и В.Марченко; вице-президент парламентской ассамблеи Черноморского экономического сотрудничества А.Чародеев...» Це з матеріалу начальника відділу контррозвідки СБУ з боротьби з корупцією та організованою злочинністю полковника Григорія Омельченка.

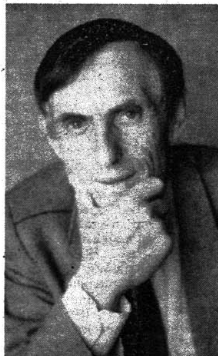
Сучасні вождики не люблять говорити про злочини комуністів. Але, коли їх підпирають фактами, кажуть, що злочини робили керівники партії. То чи самі вони були рядовими?

«Персек» ЦК Симоненко, як пише Г.Гордасевич, — колишній секретар ЦК комсомолу, потім секретар Донецького обкому партії. Секретар ЦК Адам Мартинюк — колишній секретар Львівського міськкому, голова соціалістів Мороз — колишній завідділом Київського обкому і т.п. і т.п. Одне слово, що не новий «руководящий» член, то старий «руководящий» член. І всі «очищені». А скільки тих «очищених» по «партячейках»? І вчорашні «берії», і вчорашні «прорабы застоя». І ті, що писали доноси. І ті, що брали. І ті, що судили. І ті, що садили. І ті, що об'їдали, і ті, що обкрадали. А заявляють: «Селянська, соціалістична, комуністична — це партії трудящих. Всі інші — антинародні» (О.Мороз).

Отакі «трудящі». Рафіновані. Чистопородисті. Яскраве підтвердження того, що, як каже той же О.Мороз: «В нашу партію зійшлися чесні люди. З потужним інтелектом»...

Обирайте їх, люди! Вони як дорвуться знову до влади, як «назначат своих начальников», то будуть «расстреливать... колеблющихся, никого не спрашивая и не допуская идиотской волокиты».

«С коммунистическим приветом...»

Про автора

Євген Дудар — письменник-сатирик, заслужений діяч мистецтв України, лауреат літературної премії імені Остапа Вишні. Автор 18 книжок сатири та гумору, численних публікацій у періодиці.

Народився на Тернопільщині. Закінчив факультет журналістики Львівського університету імені Івана Франка. Працював у газетах, у видавництві, у журналі «Перець».

Творам Євгена Дударя притаманні чітка громадянська позиція, гострота, дотепність.

Малюнок Георгія ШИГОДСЬКОГО.

Проблема

Віктор СКРИПНИК, журналіст

БУКЕТ З МОЛДОВИ

Над Дністром нависла небезпека: перекидання нечистот з Молдови в Україну може стати причиною екологічної катастрофи.

Неподалік від села Цекинівки, прямо на нашому березі Дністра, можна побачити великий комплекс очисних споруд. Належать вони, як це не дивно, сусідній державі. Один з промислових центрів Молдови — місто Сороки, що розташоване на протилежному березі, перекачує сюди відпрацьовані стоки.

Щось подібне рідко стрічається у стосунках між державами. Такою є думка вінницького науковця, начальника державного управління охорони навколишнього природного середовища Геннадія Марченка. Бо відповідна конвенція ООН не рекомендує транспрокордонних перекидів нечистот з однієї країни в іншу. Марченко висловив ще один аргумент: «Скажіть, де ви бачили, щоб хазяїн ставив нужник на чужому городі?»

У середині 60-х місцеве господарство передало сусідам з правого берега невелику ділянку землі. Не з власної волі, звичайно. Акт погоджувався у Києві і Кишиневі. Прояв «нерозривної дружби» був скріплений бризками фірмового «Букету Молдови». Сусіди, перестрибнувши через Дністер, активно взялися освоювати 5-гектарну ділянку. Перед тим по дну річки проклали дюкер. Вздовж берега, захопивши частину села, проліг колектор.

«Букет Молдови», як влучно прозвали очисні споруди місцеві жителі, згодом дав про себе знати. Найбільша аварія трапилася у 1980-му. Тоді частина села, а також окремі ділянки колгоспного поля, опинилися по самі вуха самі розумієте в чому. Локальні прориви стали системою. Останній стався на початку нинішнього року. Невдоволення людей стримували однією фразою: «Ви що, проти дружби народів?» Оскільки сьогодні цей аргумент звучить не так переконливо, сесія сільської Ради вирішила припинити експлуатацію очисних.

Підстав у депутатів більш ніж достатньо. Протягом майже 30 років Молдова не сплатила за оренду землі і ламаної копійки. А як бути з горами намулу? Вивезти його неважко. Куди? Де подіти солі важких металів (їх наявність підтверджують дані Київської центральної геологорозвідувальної лабораторії).

— Питання настільки складне, — каже головний санітарний лікар Ямпільського району Валентина Льова, — що силами нашого і Сороцького районів тут не обійтись.

Тим часом намул потихеньку змивається дощовими водами у Дністер.

Ультиматум депутатів сільради, підкріплений вимогою представника Президента України в районі Григорія Калетника «протягом місяця припинити експлуатацію очисних», швидко долетів до Кишинева. Заступник міністра житлово-комунального господарства Молдови Микола Панулі, який прибув у Цекинівку, мав свою точку зору.

— На цекинівські очисні, — ділився думками Микола Георгійович, — ми дивимося з перспективою. Років п'ять тому отримали дозвіл Києва на виділення ще однієї ділянки: місто росте — споруди треба розширювати. Якщо вже так склалося, що зведені вони на лівому березі, куди від цього діватися?

Лівий берег категорично проти такого підходу. Яким буде остаточне рішення, важко сказати. Одне зрозуміло — без втручання Києва і Кишинева, з благословення яких виросла отруйна «квітка» на межі двох держав, тут не обійтись.

Поки у Цекинівці ламають голову, як розгребти авгієві конюшні, у подібну халепу могло втрапити ще одне місто над Дністром — Могилів-Подільський. Молдовське селище Отачі, посилаючись на досвід сусідів, пропонувало могилівчанам такий самий «букет». Питання винесли на сесію міськради. Цього разу здоровий глузд взяв гору. Хай кожен влаштовує нужник на своїй землі. Але час би вже й Києву пред'явити сусідній державі відповідні рахунки.

Вінницька область.

До фемінізації без Фрейда

Я завжди заздрю жінкам, у яких природа тонко поєднала «красиве й розумне». Але це буває так рідко, — полюбляють скептично повторювати чоловіки, намагаючись таким чином виправдати свою монополію на всі керівні посади в державному управлінні, бізнесі, дипломатії... Реалії, на жаль, також не на нашу користь: ні так звана перебудова, ні так звана незалежність не подарували Україні ні своєї Маргарет Тетчер, ні Елізабет Рен, ні Кім Кемпбелл. Випадково це чи закономірно? Змінилося місце жінки за останні п'ять-вісім років у суспільстві чи ні? Про це розмова з автором унікальної магістерської роботи «Жіночий рух і перебудова», керівником відділу «Громадянське суспільство» Міжнародного фонду «Відродження» канадкою українського походження, просто красивою й розумною жінкою Уляною ТРИЛЬОВСЬКОЮ.

— **Може, справді головна причина криється у твердженні: щоб бути лідером, жінці необхідно мати чоловічий склад розуму. Так думають у нас. А що з цього приводу кажуть у Канаді?**

— Відповісти однозначно: розум чоловіка спрямований на серйозні, масштабні, відповідальні справи, а жінки — ні, не можна. Канада спростовує цей стереотип. У нас, наприклад, лідерами малого бізнесу, як правило, є жінки. Бо вони підприємливіші, гнучкіші, краще й швидше пристосовуються до нових умов, ніж чоловіки.

Подивімося на мікромодель держави — сім'ю. Якщо жінка здатна виховувати дітей, утримувати в домі порядок, організовувати харчування, приймати гостей, пильнувати за тим, щоб усі були здорові, чисто одягнені, ситі, і все те — у вільний від службових обов'язків час, то чому вона не здатна робити це так само успішно, але на державному рівні?

— **Світ, якщо вірити науці, розпочинався з матріархату. Чому так сталося, що згодом жінки помінялися ролями з чоловіками?**

— Через різноманітні стереотипи — релігійні, психологічні, наукові. Наприклад, величезний вплив на формування думки про сутність обох статей мав Фрейд. Він недооцінював, принижував можливості жінки, вважаючи, що її емоції завжди беруть гору над розумом, що вона створена лише для сексуальної втіхи й народжування дітей.

— **Фрейд, очевидно, й досі має неабиякий вплив на наших новоявлених підприємців, зокрема королів рекламного бізнесу — майже жодна дорога реклама в Україні не обходиться без оголеного жіночого тіла. Це прояв особливої уваги до прекрасної статі чи навпаки?**

— Не розумію тих, хто, аби вигідно продати машину, як приманку садовить на капот розкішного «Мерседеса» роздягнену жінку. Якщо я вирішу купувати це авто, то все одно вивчатиму його трансмісію, салон, двигун. Чому б не рекламувати, наприклад, каструлі за допомогою роздягненого чоловічого тіла?..

Західний світ уже пережив таку «рекламу». Думаю, цьому сприяли масові виступи, маніфестації, ультиматуми жінок багатьох країн, які протестували проти експлуатації жіночого тіла в теле-, журнальній рекламі.

— **Я знаю, що ти написала цікаву магістерську роботу про жінок Радянського Союзу періоду «перестройки», де спробувала довести: розширення рамок свободи, демократії сприяє пробудженню жінки як особистості. Розкажи, будь ласка, про свої наукові дослідження на цю тему.**

— Коли студіювала в університеті міжнародні відносини, то захопилася «советологією». Потрібно було вивчити російську мову — вивчила. (Щоправда, українська громада сприйняла це мало не як зраду). Про СРСР у Канаді тоді говорили лише як про монстра, диявола, імперію зла. Захотіла переконатися в цьому на власні очі і поїхала в 1987 році на чотири місяці до Москви. І, хоч як дивно, зустріла там багато гарних і розумних молодих людей.

Тоді цікаво було спостерігати, як децентралізуються жінради і народжуються альтернативні організації, як жінки використовують можливість діяти вільно... Головна тенденція доби «перестройки» зберігається й досі: жінки, претендуючи на роль лідера в суспільстві, виступають представниками, як правило, суто жіночих проблем: сім'я, материнство, дитинство. Тоді як усі розвинені країни Заходу вже дійшли до більш-менш рівного балансу в цьому напрямі. Лише один приклад. В анкеті, яку в Канаді потрібно заповнити під час прийняття на роботу, нема запитань про стать, родинний стан, вік. Той, хто порушує цей порядок, ризикує бути звинуваченим у дискримінації. На федеральному рівні в нас, можливо, менш помітні результати активності жінок. А от на [illegible]довому... Донедавна прем'єром Канади була жінка, а до того вона обіймала пост міністра оборони.

— **В Україні нині є чимало жіночих організацій, але чому знову ж таки немає ні явних політичних лідерів, ні політичної жіночої громади, на кшталт «Женщины России», що боролася б за місця у Верховній Раді..**

— Українське суспільство мені здається дуже патріархальним. А його західні регіони — особливо. Організації, які нині є тут, опікуються вишивкою, дітьми, кухнею, традиціями. До жінок України дуже точно підходить визначення «берегині». Вони не прагнуть керувати державою, тому що думають: по[illegible]ка — не для них, то справа чоловіча. Вони просто не впевнені у собі. А от недавно до мене звернулася Тетяна Білко, слухачка Інституту державного управління при Кабінеті міністрів, з ідеєю створити клуб жінок-професіоналів, який би став оазою спілкування професіональних політиків, професіональних бізнесменів, професіональних чинов[illegible]ків... Думаю, цю ідею залюбки підт[illegible]має співдиректор інституту Богдан Кравченко — переконаний фемініст.

— **Як і ти?**

— Я не належу до радикальних феміністок — мені подобаються чоловіки. Але жінки не менш інтелектуальні, не менш здібні, не менш відповідальні. У неофіційній обстановці чоловіки це визнають, але бояться сказати вголос. У сильної і слабкої статі має бути однакова можливість працювати у виборних органах, вирішувати державні справи, подобатися, любити...

Вела розмову
Катерина КІНДРАСЬ.

На передньому плані знімка: **У. [illegible]льовська.**

Ні шоколадки, ні книжки

Сумна сповідь сумського педагога, відтворена нашим власним кореспондентом

Коли чую або читаю про таких-сяких «мішечників», котрі, масово вивозячи за кордон продукти, інші товари, підривають економічні устої України, загострюють соціальні проблеми, стає ніяково і соромно. Адже я сама, педагог з вищою освітою, начебто причетна до цього — торгувала кілька разів на базарі в Калузі власною городиною і магазинною ковбасою.

Та хіба я одна в тому грішна? Серед своїх колег (працюю в технікумі) навряд чи згадаю когось, хто б ще не прилучився до більш-менш регулярного гендлярства. І більшість спекулянтів-перекупників за сумісництвом, мабуть, добре усвідомлює абсурдність ситуації, сумні наслідки такої роздвоєності. Однак і від реалій сьогодення не відмахнешся — жартівливе колись побажання «а щоб ти жив на саму зарплату» нині, на жаль, сприймається, принаймні у нашому середовищі інтелігентів-бюджетників, як найстрашніше прокляття.

У цьому я переконалася, коли водночас захворіли на жовтуху двоє дітей (у мене трійко дівчаток). Потрібне було повноцінне харчування — молочні продукти, фрукти, а тут саме ціни підскочили. Моєї й чоловікової платні (він робітник на заводі) й до того ледве вистачало на скромні харчі. Тож довелося, переступивши через свої принципи, болісні сумніви, набивати валізи для поїздок до Росії. Господи, який то жах, яка наруга! Буквально штурм пасажирами поїзда Суми—Москва при посадці, набиті до краю людьми й вантажем вагони (квитків продають більше, ніж місць), пияцтво, антисанітарія, неприховані побори провідників та митників, ніч у холодному тамбурі. А що вдієш? Перетерпіла. Раз і вдруге. Зате, хоч і возила небагато, заробила більше, ніж за місяць у технікумі. Дітей підтримала і навіть собі чоботи нові купила.

Бідність вочевидь не порок, але до певної міри. Якщо в мене діти, не бачачи великих статків, зростають бережливі, невибагливі, не соромляться доношувати одяг одне одного — це ще не біда. І те, що не пам'ятаю, коли востаннє купувала донькам шоколадку (на Новий рік спромоглася купити кожній по «жувачці»), — нехай. Але якщо у сім'ї викладача суспільних дисциплін за режиму суворої економії немає грошей, аби передплатити газети, відремонтувати телевізор, придбати спеціальну (вже не кажу про художню) літературу, мимоволі починаєш відчувати комплекс неповноцінності. Чи потрібна наша праця суспільству?

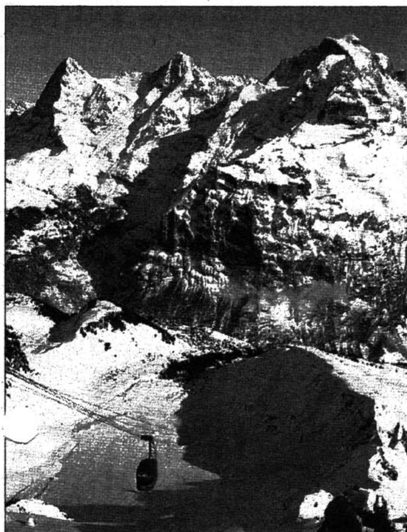
Начебто риторичне запитання, але воно дедалі частіше болить нам, професіоналам. Десь чула, що один з колишніх Президентів США сказав приблизно таке: ми, мовляв, вкладаємо гроші в університети не тому, що багаті. Ми багаті тому, що вкладаємо гроші в університети.

А інтелект, освіта і їхні носії — інтелігенція — в усіх цивілізованих країнах по праву мають пріоритетне значення і державну підтримку. Наші ж лідери, починаючи від першого більшовицького вождя, котрий любив до поняття «інтелігенція» додавати прикметник «гнила», ніколи по-справжньому не вболівали за долю працівників цієї сфери. Після жовтневого перевороту 1917 року інтелігенти зазнали нищівних політичних репресій, нині їх добивають економічно. Доведені до зубожіння досвідчені кадри, в тому числі і в нашому технікумі, змушені кидати роботу, перекваліфіковуватися.

Криза — вона скрізь криза. І, мабуть, не менш переконливо розповів би про свої сьогоднішні негаразди представник будь-якої іншої професії. Я не про вузькокорпоративні інтереси, а тим паче не про особисті, веду мову. Зрештою кожен сам по собі якось виживатиме. Але чи виживе без духовності, розуму, моральності Україна? Відповідь очевидна. Політика держави щодо статусу і викладання суспільних наук не витримує жодної критики. Доречно, зокрема, згадати проблему підручників. Замість того, щоб першочергово забезпечити навчальні заклади історичною, іншою суспільно-політичною літературою, хтось у верхах додумався перекинути тиражі на комерційні структури. У бібліотеці порожньо, а в парках — що лише душі заманеться. Звісно, за цінами, що неприступні не лише учням, а й викладачам. Відсутні сучасні карти, наочні посібники. Всю відповідальність за навчальний процес перекладено, по суті, на викладача. Крутись, як можеш...

Сповідь записав
Віталій МАКСЮТЕНКО.

Суми.

Повернення з відрядження

Ігор ГРУШКО,
«Голос України»

ЄВРОПА В МІНІАТЮРІ

Ці слова, прочитані в одному з туристичних проспектів, якими мене відразу забезпечили гостинні господарі по прибутті до цюріхського аеропорту, мабуть, якнайкраще характеризують Швейцарію. І не лише тому, що в цій не багато більшій за нашу Чернігівську область країні можна протягом кількох годин потрапити з «Арктики» — зони вічних альпійських снігів до «Середземномор'я» — південного кантону Тічіно, де ростуть пальми та бананові дерева.

Єдність через розмаїтість

Вашого кореспондента, люб'язно запрошеного швейцарським посольством у Києві відвідати цю країну, вразило насамперед інше. Те, як громадянам маленької держави, розташованої у самому серці Європи й оточеної могутніми сусідами, вдається не одне століття зберігати свою незалежність, почуття приналежності до єдиної нації. І це тоді, коли з п'яти з половиною мільйонів населення три п'ятих за рідну вважають німецьку мову, двадцять відсотків — французьку, чотири відсотки — італійську, а один відсоток — ретороманську. Додайте сюди ще й понад мільйон іноземців, які постійно живуть на швейцарській землі...

Навіть важко повірити, що за кілька сотень кілометрів від знекровленої громадянською війною колишньої Югославії (та й до есендівських конфліктів не так далеко) може існувати справді взірцева міжнаціональна злагода. Чим це пояснити?

За словами самих швейцарців — єдністю нації через її розмаїтість. Принцип для нас незвичайний. А має він, до речі, сімсотлітнє коріння — від 1291 року, коли три гірські кантони вирішили об'єднати зусилля, аби спільно протистояти багатьом загарбникам. Оборонялися вони разом, проте в інших питаннях залишалися незалежні. Так уперше на світі було створено конфедерацію. Протягом століть до перших трьох приєднувалися інші кантони. Лише за Конституцією 1848 року було вирішено перейти на федеративний устрій. Сьогодні федеральні органи Швейцарії — двопалатний парламент, уряд і Федеральний суд — розв'язують питання міжнародних відносин, національної оборони, випуску грошей, цивільного та кримінального законодавства. Їм також підпорядковані більшість залізниць, поштова та митна служби. Усі чотири мови, вживані в країні, оголошені державними.

Інші питання й проблеми розв'язують на рівні 26 кантонів і близько трьох тисяч громад, які максимально незалежні у межах їхньої компетенції. Дуже оригінально розв'язали швейцарці й проблему президентства. В уряді мають лише сім міністрів. Вони й призначають президента з-поміж себе по черзі. Причому пальму першості завжди віддають найстаршому. Через повагу до віку. Цікавий досвід, чи не так?

Отже, забезпечуючи на всіх рівнях політичної влади рівні можливості для різних національних груп з різною історією та світоглядом, швейцарці виробили найкращу в їхніх умовах демократичну формулу єдності. Формулу, основні принципи якої згодом були використані, без сумніву, для західноєвропейського об'єднання.

Та й нам в Україні, де через об'єктивні та суб'єктивні причини відбувається небезпечна регіоналізація суспільства, не завадило б узяти до уваги дещо з перевіреного століттями досвіду «Європи в мініатюрі». Попри те, що в проекті українського Основного Закону вже проголошено, що будемо унітарні.

Тривалий процес

Кажу «дещо», бо й самі швейцарці, хоча пишаються демократичними традиціями, все ж не вважають свою державу за взірцеву модель. Як зазначив під час розмови зі мною співробітник Федерального суду Ханс Урс Віллі, Швейцарія є скоріше доказом того, що демократія — процес тривалий. Вже притчею во язицех на Заході стали швейцарські референдуми і так звані народні ініціативи. А відбуваються вони щороку. Зібравши необхідну кількість підписів, швейцарці можуть вимагати зміни будь-якого закону або проводити плебісцит з того чи іншого рішення парламенту, вносити зміни до Конституції. Тобто пристосовувати Основний Закон до вимог життя, що змінюються.

І небезуспішно. Від часу прийняття Конституції голосування щодо внесення змін до неї відбувалися 130 разів. Французи й німці навіть підсміюються зі своїх сусідів, що ті частенько виносять на референдум питання про підвищення податків. Мовляв, де це бачено — голосують, щоб більше з власної кишені платити! А швейцарці голосують, розуміючи: те, що піде на користь державі, буде корисне й кожному громадянинові. Ще одна цікава національна риса цього народу.

А найдраматичнішим референдумом останнього часу стало всенародне опитування 1992 року про входження Швейцарії до європейського економічного простору. Громадяни опинилися перед непростою дилемою. З одного боку, відокремившись з власної ініціативи від інтеграційних європейських процесів, країна втрачає значні економічні вигоди. З другого боку — так можна втратити традиційний нейтралітет, окремішність, які, на думку багатьох швейцарців, забезпечують їм високий рівень життя, є головною рисою національного характеру.

І хоча приєднання до згаданого простору підтримував уряд, за нього проголосували жителі економічно найрозвиненіших кантонів, проект «не пройшов». Не вистачило десь одного відсотка голосів. Проти висловилась «глибинка» — більш консервативні гірські кантони. Тобто традиції цього разу перемогли «з незначною перевагою». І, за оцінками політологів, повторний референдум з цього питання відбудеться не раніше 1996 року.

Нейтралітет — це ще й вигідно

Як проголосують наступного разу швейцарці — то їх справа. Втім, безперечно, завдяки нейтральному статусу їхня країна має неабиякі вигоди. Спокійна, політично стабільна Швейцарія стала своєрідним перехрестям, одним із впливових центрів, де робиться світова політика. Лише в одній Женеві розташовані європейські відділення ООН, Міжнародна організація праці, ГАТТ, Червоний Хрест, десь дві сотні урядових і неурядових міжнародних організацій. Тут же постійно проводять форуми, багатосторонні й двосторонні зустрічі. Причому швейцарці вміють створити сприятливу довірливу атмосферу, завдяки якій навіть найнепримиренніші супротивники знаходять точки зіткнення. Взагалі зовнішня політика Швейцарії відзначається прагненням допомогти, надати посередницькі послуги для розв'язання складних проблем. Нагадаю, що переговори з врегулювання боснійського, карабаського, абхазького та інших конфліктів відбуваються саме в Женеві. Це, звичайно, сприяє міжнародному авторитету країни.

Та не тільки авторитету. Наприклад, невеличка Женева з населенням у 160 тисяч має 100 готелів, десятки конференцзалів, потужну туристську інфраструктуру. Те ж стосується Цюріха, столиці Берна, інших швейцарських міст і містечок. А це — сотні тисяч робочих місць, мільйонні прибутки тамтешніх бізнесменів. Уміють швейцарці й непогано рекламувати власні досягнення в галузі сервісу. Інколи — навіть оригінально.

Вашого кореспондента, зокрема, селили винятково у найкращих п'ятизіркових готелях. Втім, приймаюча сторона, тобто МЗС Швейцарії, сплачувала лише половину вартості мого проживання. Як з'ясувалося згодом, власники готелів для мене робили знижку. А що як журналіст з України, цього великого і ще не освоєного ринку туристів, напише у своїй газеті про чудовий сервіс у женевському готелі «Нога Хілтон» або бернському «Белв'ю»? Ніде правди діти, сервіс там справді казковий. Проте не можу не попередити українських бізнесменів і туристів — потенційних клієнтів згаданих готелів: без повного гаманця з твердовалютними купюрами там вам робити нічого.

Ще одна вигода нейтралітету та внутрішньої стабільності — чудова можливість робити великі гроші... з грошей. Люди дуже ощадливі, швейцарці довели до досконалості свою славнозвісну банківську систему. Нині на кожні півтори тисячі громадян країни припадає по одному банку. Номерні особові рахунки, надання лише у виняткових випадках інформації про своїх клієнтів державним органам (недарма ж кажуть: надійно, як у швейцарському банку) заохочують і внутрішні внески, і приплив капіталів з-за кордону. Хоча глибоко помиляються ті, хто вважає, нібито тамтешні банки процвітають тільки завдяки іноземним грошам. Зовсім ні. Основою банківської системи Швейцарії є насамперед внески її громадян і компаній. Років зо два тому вони становили 240 мільярдів швейцарських франків. Сьогодні — напевне більше.

Один із секретів успіху

Проте не тільки туризм, чудова індустрія обслуговування й банки забезпечують добробут швейцарців. У країні створено потужну промисловість. За рахунок чого? Це питання мене дуже цікавило. Адже Швейцарія майже не має природних ресурсів. До того ж дві третини її території непридатні ні для заселення, ні для сільського господарства. Бо це — вкриті снігом гори, ліси, озера.

Відповідь на своє запитання я отримав, зустрічаючись із паном Рідматтеном, дипломатом, який представляє інтереси Швейцарії при європейському відділенні ООН.

— Ще сто років тому, — сказав він, — ми були надзвичайно бідною країною. Тисячі людей тоді емігрували, щоб вижити. Зміни на краще принесла індустріалізація. Проте сировини у нас не було ніякої. Що ж робити? Швейцарці, люди винахідливі, почали робити інвестиції у ... мозок.

Тобто відтоді й понині вони імпортують сировину, виробляють з неї продукцію за новітніми технологіями, експортуючи її згодом з великим для себе прибутком. Причому використовують як власні технічні ідеї, так і запозичують найкращі з усього світу. Швейцарія нині дедалі більше вивозить індустріальний досвід, технічні знання, які також стали непоганим експортним товаром. Шлях, як на мене, вартий уваги і в Україні. Можливо, саме він допоможе нам потроху вибоусатися з кризи. Бо годі вже нарікати на сусідів: мовляв, не дають дешеву сировину, от і криза в нас.

Життя без проблем не буває

А поки ми сперечаємося, куди рухатися далі і як, швейцарці досягли найвищого у світі рівня добробуту. Така статистика. Хоча й там є проблеми. Бо усереднені статистичні дані часом не враховують людей багатих і так собі... Не говорять вони й про неухильне зростання безробіття, яке вже сягнуло п'яти відсотків. Річ нечувана у Швейцарії ще років п'ятнадцять тому. Таким чином мозок починає часом працювати сам проти себе: удосконалюються технології — скорочуються робочі місця. Та й суперцціни в тамтешніх магазинах, якими швейцарці захищають власний ринок, б'ють бумерангом. «Віндоу шопінг» (дослівно — «купівля через скло») — так названа одна швейцарська знайома проводження часу її середньостатистичними земляками у позаробочий час. Багато з них прогулюється вулицями рідних міст, лише споглядаючи товар у сяючих вітринах. Спробуй, скажімо, купи годинник відомої фірми «Ролекс», якщо найдешевший з них лише трохи не дотягує до тисячі доларів.

Погодьтеся, вже і ми в Україні призвичаїлися до такої картини. Проте є одна істотна різниця. На відміну від «ганчір'я», яким забиті сила-силенна наших комерційних будок, усе швейцарське — найвищої якості. Саме вона, ця якість, є візитною карткою країни, предметом гордості кожного її жителя. Вона ж забезпечує «вихід у світ» товарам і фірмам Швейцарії. Підтвердженням цього є швейцарські капіталовкладення і власність за кордоном на суму понад 300 мільярдів доларів. Причому ділові кола цієї країни, які постійно шукають нових джерел сировини та ринків збуту для власних товарів, із зацікавленням поглядають на нас...

Офіційна точка зору

Так, нами цікавляться, стежать за подіями в Україні. І, певен, саме тому не поспішають з торгівлею, капіталовкладеннями. Швейцарський бізнес, як пояснили мені, дуже обережний. Адже сам факт співпраці з ним вже рекламує вас як надійного партнера. Тому швейцарці разів з десять «відміряють», а вже потім «відріжуть»: створять СП або вкладуть свої гроші за кордоном. Якщо, і це головна умова, там є політична стабільність і сприятливе для капіталовкладень законодавство. Ні першого, ні другого Україна, на жаль, поки що стовідсотково забезпечити не в змозі.

— А загалом наші двосторонні відносини на офіційному рівні дуже добрі, — сказав у розмові з кореспондентом «ГУ» Урс Бухер, спеціаліст з України у швейцарському МЗС. — Ми одні з перших визнали незалежність України і досить швидко, як для Швейцарії, відкрили посольство у Києві. І воно вже чимало зробило для зміцнення контактів між двома країнами у різних галузях.

Наступним важливим кроком, на думку пана Бухера, стало відкриття нещодавно українського посольства у Берні. До речі, наголосив він, швейцарська сторона високо оцінює те, що в нелегкий для себе час Україна спромоглася це зробити. Нині, вважає швейцарський дипломат, слід створити договірну основу наших відносин. Велике значення для цього матиме підписання невдовзі двох економічних угод: про сприяння у торгівлі та про захист інвестицій. Підготовка документів вже завершується.

— Чи сподіваєтеся, що після їх підписання наше економічне співробітництво покращає? — запитав я свого співрозмовника.

— Можу вас запевнити, — почув у відповідь, — ми в Швейцарії добре знаємо, який великий потенціал має ваша країна. Тому я оптимістично дивлюся в майбутнє.

А українським діловим людям, які прагнуть досягти успіху на швейцарському ринку, пан Бухер побажав насамперед бути надійними партнерами. А також вміти себе рекламувати.

Від себе додам — і намагатися робити це цивілізовано. Бо згадую товстелезний довідник, який випадково побачив у найбільшій експортно-імпортній фірмі Швейцарії, що в Цюріху. На синьо-жовтій обкладинці книги, серед видавців якої і Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків України, прочитав: «Справочник-каталог. Промышленная продукция Украины. 1992 год». Дуже прикро, сказали мені швейцарці, що цю інформацію ми не можемо ввести до комп'ютерної бази даних. Бо їхні підприємці, що користуються цією базою, чомусь розуміють лише німецьку, французьку або ж англійську мови.

Цюріх — Женева — Берн.

На знімках: Швейцарія — від вічних снігів до пальм рукою подати.

Микола ВОЛОК, «Голос України»

Німецька слобода в українському селі

Чекали переселенців, а приїхали... біженці

Новосілля

Позаторік, восени місто Долинську облетіла звістка: «Депортовані німці їдуть! Поселяються вони в селищі «Маяк», залишеному німецькими будівельниками, що працювали на спорудженні Криворізького гірничо-збагачувального комбінату окислених руд». Люди думали, що це початок запропонованої Президентом Л.Кравчуком під час перебування в Бонні програми поетапного поселення приблизно чотирьохсот тисяч депортованих німців у південних районах України, де до війни їх жило 435 тисяч. Але не так усе сталося, як гадалося. Родин 60 із Середньої Азії таки приїхали. Але не депортованих, а... біженців, що втікали, рятуючись від кровопролиття у Таджикистані.

— Це були не ті гості, яких ми чекали, — сказав заступник глави облдержадміністрації, член міжурядової українсько-німецької комісії у справах депортованих німців Валерій Кальченко. — Плутанину внесло тодішнє керівництво Українсько-німецького фонду на чолі з Іваном Гофманом, яке видало неправильну інформацію. От і поїхали до Долинської не тільки німці з Курган-Тюбе, а й з Росії та України. Хоча одержати статус депортованого не так уже й легко: слід довести, що діди чи батьки таки жили в Україні і стали жертвами сталінської репресивної машини.

Тут треба дещо пояснити. Виконавши своє завдання на спорудженні комбінату, німецька сторона залишила біля Долинської впорядковане селище на 1700 чоловік — з їдальнею, баром, рестораном, сауною, спортзалом, клубом, власним комутатором, бібліотекою і промтоварним магазином. І не просто залишила, а передала в управління спеціально створеному Українсько-німецькому фонду, який і почав заселяти його на власний розсуд, створив виробничо-комерційний комплекс «Ост-Вест».

А кіровоградці мали на меті інше. Південні райони області — Устинівський, Долинський, Бобринецький, Петрівський, Новгородківський — багаті на родючі землі і бідні на робочі руки. Ще у 80-х роках минулого століття, наприклад в Устинівському районі, були виселки Шпрингфельд, Айгендорф, хутори Мартенса, Рунга та Громоклея, де проживали сотні німців. Були вони й до другої світової війни, а опісля — зникли. Знали їхніх мешканців як працьовитих хліборобів, умілих майстрів, людей статечних і порядних. От і задумало керівництво області долучитися до урядової програми переселення німців в Україну. З одного боку, щоб перемогла справедливість, а з другого — щоб залучити додаткові робочі руки та подати приклад нашим українським селянам, як по-справжньому вести фермерське господарство.

— Була ще одна мета, — доповнив заступник начальника управління інвестицій та містобудування, головний архітектор області Сергій Ковальов. — Не тільки поліпшити демографічну ситуацію на півдні області, а й залучивши державні інвестиції, поліпшити соціально-побутові умови сіл, біля яких розмістяться німецькі хутори чи слободи. Адже до них прокладуть шляхи, комунікації — газ, електрику, телефон. Та, зрештою, треба було подумати і про майбутню роботу для будівельників, які закінчують споруджувати села для постраждалих від Чорнобильської катастрофи.

Перші поселення з 15 фермерських господарств вирішили розмістити поблизу, як колись називали, «неперспективного» села Новомосковського Долинського району. Купками по три садиби на зразок колишніх німецьких хуторів. Торік розпочали проектні роботи, а цього року планують завершити спорудження садиб. До них входять житлові будинки з усіма комунальними зручностями. Х... і невеликі, зате з перспективою. Зростатиме сім'... можна буде добудовувати додаткові кімнати. Поруч... господарські будівлі: сараї, свинарники, телятники, а далі поле — головне для фермера. Передбачили й переробну базу: встановлять міні-цехи контейнерного типу, щоб переробляти молоко, м'ясо, іншу сільгосппродукцію. У перспективі збираються продовжити будівництво таких поселень.

Але хто в них житиме? Тут теж проблема. За словами Валерія Кальченка, далеко не кожен, хто збирається чи вже переїхав до області. Лише ті німці, що були самі або їхні батьки свого часу депортовані, а також виявляють бажання працювати біля землі. І то не одразу, а за...конкурсом. Відібрані компетентною комісією поїдуть на тримісячні фермерські курси коштом Українсько-німецького фонду. А потім ще три місяці навчатимуться в Німеччині. Представник Союзу допомоги переселенню німців за[...]доном Петер Шпорн, офіс якого в Никифорівці Д[...]ського району, запевняє, що цю проблему розв'язано.

Слідом за Долинським районом збираються заснувати німецьке поселення і в Олександрійському, де, за попередніми даними, не проти виділити для цієї мети дві тисячі гектарів землі в колгоспі імені Петровського, 20 фермерських господарств для депортованих переселенців згодні заснувати і в Петрівському районі. Хоча це в перспективі. Далекій чи ні — покаже життя.

А як же бути з новоселами «Маяка»? Очевидно, ї[...] проблеми розв'язуватимуть на міждержавному рівні, а[...] вже із залученням фінансових, матеріальних та інших ресурсів їхньої етнічної батьківщини, керуючись міжнародними правовими нормами.

Кіровоградська область.

Лідія ТИТАРЕНКО, «Голос України»

СЛУХАЧАМ — «ПОЛЬСЬКИЙ ГОЛОС»

Авторові — Варшаву... в натурі

Двома мовами — польською та українською — лунає по Черкаському обласному радіо щомісячна передача «Польський голос». У її програмі — розповіді про історію та культуру польського народу. Зокрема, особливий інтерес викликає радіосторінка про трагічні події 1937 року, коли в Умані, Корсуні-Шевченківському, Смілі було репресовано велику кількість поляків. «Живі» репортажі з вулиць Варшави та міста-побратима Черкас — Бидгощі, сучасна польська пісня, релігійні діалоги — усе це допомагає збагнути традиції, характер, проблеми братнього слов'янського народу.

«Польський голос» із Черкас долинув і до Польщі — автора радіопередачі, відомого в області журналіста Левка Хмельковського запрошено на стажування до варшавського радіо. До речі, пан Хмельковський — один з переможців першого літературного конкурсу для поляків, котрі живуть в Україні. Його кіносценарій «Агата» — про дружбу на Мангишлаку Тараса Шевченка з полькою Агатою Усковою — відзначено премією. На обласному радіо готують однойменну виставу у виконанні самодіяльних акторів Палацу культури «Дружба народів».

Черкаська область.

Галина ПЕТРИШИН, кандидат архітектури, доцент Державного університету «Львівська політехніка»;
Олена ОЛЕШКО, студентка Львівської політехніки

КЕНІГСАУ, БУРТГАЛЬ ТА ІНШІ

Спогади про майбутнє

Хвиля німецьких переселенців прийшла на галицькі землі після поділу Польщі між Австрією, Пруссією та Росією. Місцеві власті підтримали цю імміграцію, сподіваючись, що вона стане взірцем доброго господарювання і піднесе сільську економіку.

Йосифінська (1785—1788 років) та Францісканська (1819—1820) метрики називають точну цифру колоній цього періоду в Галичині — 103. І кількість їх дедалі зростатиме.

Колонія, як правило, розташовувалася на полях чи громадських землях, які за традицією регіону не заселяли — у верхів'ях гряд і пагорбів, що продималися зусібіч, але мали здоровий клімат. Колоністи враховували і місцеві традиції, і нові містобудівні ідеї Європи. Переважна більшість їхніх поселень — лінійні, тобто забудовані з одного або двох боків вулиці. Зустрічаються хрестоподібні структури (Буртгаль, Візенберг і т.ін.).

Але найбільший інтерес представляють регулярні колонії. Складалися вони з мережі квадратів, перетнутих двома головними взаємоперпендикулярними вулицями — за принципом римського військового табору. У Дорнфельді (Тернопілля), наприклад, кірху збудували не на перетині головних осей, а в центральному кварталі, перекомпоновуючи всю композиційну структуру. Кенігсау (Рівне) має унікальну пентагональну (п'ятикутну) структуру: з центральної площі виходить п'ять променів доріг, об'єднаних своєрідними кварталами і дорогами між ними. Таке планування — чи не єдина пам'ятка містобудування цієї доби.

Найдовговічнішими були колонії, пов'язані в систему спільними освітянськими й релігійними закладами, обслужними підприємствами. Німці часто через кілька поколінь продавали свої володіння місцевим жителям і переїжджали до містечок і міст. 1890 року у Галичині жили 228 тисяч німців — 3,5 відсотка від загальної кількості, але лише частина з них мешкала в колоніях.

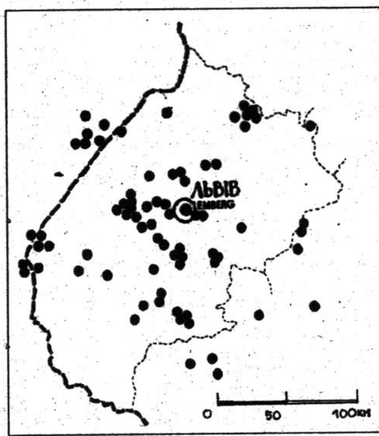
У міжвоєнний період, за часів панування Польщі, німецькі колоністи не могли розраховувати на підтримку уряду. Тому навіть найменші поселення діяли за принципами самодостатності і згуртованості. Але, за даними 1931 року, у межах тогочасної західної частини України, крім Закарпаття, мешкало 60 тисяч німців.

У повоєнні роки доля колоністів склалася трагічно. Ще взимку 1940 року за домовленістю з урядом Німеччини почалася їх депортація на захід. А на базі господарств створювали села-радгоспи або поселялися переселенці з Польщі, карпатських регіонів. Відсутність приватної власності, колективний спосіб господарювання призвели колонії до руйнації. Ті, що прилягали до головних шляхів, розібрали на будматеріали ще наприкінці сорокових років. Дрібніші, що поблизу сіл, поглинули колгоспи, ферми, МТС. (Торік, під час студентської експедиції, ми віднайшли залишки колоній на стиках районів і областей, де вони найменше муляли очі і не нагадували про «німця з гарапою»). Колонії, закладені з метою піднесення сільського господарства, за соціалістичної системи дуже скоро стали неперспективними селами.

Великі, колись розкішні села з понад тисячею мешканців кожне, садами, школою, санаторієм, кузнею, фільварком, маслобійнею тощо перетворилися на хутори, де нині мешкає близько 30 сімей. Без школи, без медпункту, без комунальних зручностей. Деякі обійстя оживають лише влітку, коли до батьківської хати приїжджають дачники-львів'яни.

Історія з колоніями продовжує історію замків і палаців, які пережили всі війни й історичні буреломи і розсипалися буквально останніми десятиліттями. Фактично така сама доля і в наших містечок. Замість сотні впорядкованих історичних міст Львівщина має нині їх близько трьох десятків і ще трохи селищ міського типу. Безправний статус архітектора, юридична незахищеність архітектурної спадщини дозволяють кожному кроїти ці міста на свій кштлат і уподобання, безмежно спотворюючи їхні обличчя.

Не досягнувши піку урбанізації, ми незабаром дочекаємося деурбанізації, пов'язаної з проблемою виживання, наближення до землі. В результаті згодом на Україну матиме великий вплив загальна світова тенденція, за якої 20 відсотків населення мешкатиме в багатоквартирних будинках, а решта— в численних передмістях і селах, в оселях на одну родину. За такого підходу, можливо, одержать друге дихання спустошені села, в тому числі й німецькі колонії, прагматичне планування яких найбільше пасує до нашого часу. До того ж уже сьогодні, працюючи над президентською програмою розселення німців, Львівщина може скористатися з історичних традицій. Напевне, саме ці землі можуть найбільш привабити західних інвесторів, яким добре знайомі закладені тут урбаністичні принципи будівництва. Отож уже сьогодні потрібно ввести досвід німецьких колоній до програми регіонального розвитку Галичини.

На малюнку: карта німецьких колоній в Галичині часів Австро-Угорської імперії.

Віктор ЛИТВИНЧУК

Останні яблука дитинства

Про автора

Віктор Литвинчук народився 1950 року на Рівненщині. Невдовзі його родину репресували. Мешкав у Хабаровському краї, Кіровограді. Відтак — у Тернополі. Тут закінчив середню школу № 1, працював на заводі токарем. Потім закінчив Львівський політехнічний інститут, служив в армії, працював на різних посадах в галузі промисловості будівельних матеріалів.

З 1992 року — заступник глави Тернопільської облдержадміністрації з промисловості і будівництва.

* * *

Прорвчать журну пісню перони
розлуки,
розгубивши солоні секунди
по згорблених шпалах,
і вокзал, як вітряк, розчепіривши руки,
десь спіткнеться на рейках
і зронить у сутінки спалах.
Пролетять жовті дні
білим димом між сосен,
я в дорогу вросту,
в ту, що водить за села тополі,
буду бігти по снах в яворовості босій,
по дідівських шляхах,
по крупинках пекучої солі.
А якщо десь не вистачить клаптя
дороги,
наточу свою вірність,
замішану в силі Дніпровій,
буду йти крізь віки, повз чужі остороги,
щоб тебе зрозуміти
до правди, до крику, до крові.
І коли злі громи наполохають тишу,
навіть мертвим до тебе прийду
в тихій вдячності сина,
добреду, доповзу до задумливих
вишень
І порогом впаду
біля хати твоєї, Вкраїно.

Сільські дими

Палили по городах
картоплиння,
жінки в поділ збирали
клапті диму,
журливо усміхалось небо
синє
і пахло житом в полі
журавлино.
Летіли з літа в марево
лелеки
русявим клаптиком
чийогось щастя
низьким ставало
все оте далеке:
село, дими і добра тітка
Настя,
і дід, як лунь, увесь
од диму білий,
і бджоли, купані
в нектарі сонця,
і яблуня, що кожен вечір
стигло
цілунками тулилась
до віконниць...
Я знов — до міста.
Та моє коріння
навік вросло
в острожецьку осінь...
Як і колись: десь палять
картоплиння
і дим сідає матерям
на коси.

Листопад

Час писання листів.
Я друкую на шпальтах
віконних
свої вірші під шепіт
дощів,
під перегук тролейбусів
сонних.
Я не сплю.
Я, як той листопад,
ярмаркую між святом
і буднем,
під цим небом, побіленим
в грудень,
в нищівній коректурі
розплат.
Я пишу.
І підступні слова
невідступно ступають
по строфах.
В муках творчості, як
в катастрофах,
лебедіє
моя голова.
А над ранок
до Вас прилетять
білі вірші моїми листами
і нетлінними письменами
в надрах пам'яті
відшумлять.
Відболять.
Та не згасне пам'ять
як потужністю
в сотні ват
цілу ніч у віконній рамі
догоратиме листопад.

Переяславська Рада

На базарі продавали
сміх
крізь сльози.
....
Недорого.

Ти була

ще зовсім дитиною,
коли зацвітали яблуні.
А восени
ми сиділи в саду
і ловили
яблуневі осінні згуки.
Я трусив яблуню
і не помітив,
як два соковитих яблука
зненацька тебе
збентежили
своєю округлістю
і ти здивовано
поправила блузку.
Яблука
гупали об землю,
гулом віддавались
у серці
і стиглі
кришталевими росами
на губах.
Падали останні яблука
Дитинства.

...Щоб не стікали сльози

Де ви дивитесь, мамо:
на того древлянина,
стоптаного половецькими
кіньми;
на чорну усмішку,
здійняту на палю
у Царграді,
чи на Остапа
в ризах власної шкіри,
а мо" зорите
у хрестату пітьму
Соловків?..
А чи бачите, як до
Шевченка
через Каспій бреде
Чернеча,
як Грабовський рубає
дрова,
а Освенцім розпалює
печі?..

Мамо,
дивіться вгору,
щоб не стікали сльози...

Тополиний пух

Тиша: тільки сядь
і слухай
як бринить в берегах
вода!..
Над Тернополем білим
пухом
розплелися мої літа,
по бруківці майнули
в пам'ять,
в тополину імлу років,
кожен ранок їх в парках
палять
заклопотані двірники.
А вони воскресають
сміхом,
теплим дотиком давніх нот;
і встає білий день з-за
снігу,
мов розхристаний мій
акорд,
що розрісся на струнах
школи
карим хмелем
дитвацьких літ...
Олівець синій спомин
коле
на замисленому столі.
І стікає по шибі травня
мій неспокій рожевим
днем, —
сонце в небі латає рани
першим теплим сліпим
дощем.
Зачарований пухом
сонним,
через парк, під ранковий
гам
дим бреде по літах
босоніж,
посміхаючись двірникам.

Вірші під дощем

Помру я так, як жив
з осінньої любові,
помру в холодний дощ
квапливо непомітно,
і задзвенять церкви
в Тернополі і Львові
під кришталевий схлип
над цим промоклим
світом.
І буде лити дощ,
і стане в серці гіркше,
і я піду кудись
так, як відходять в небо,
залишу по собі
найкращі в світі вірші,
зоставлю під дощем
написані для тебе.
Нехай вони стоять,
ці вірші, як дерева,
лицем в осіннє скло
твоїх гарячих вікон,
журчатиме в них дощ
і падатиме з ревом,
і скиглитиме ніч
в самітніх днях без ліку.

Гуцульський блюз

— Мой, маєте так танцювати, аби земля дудніла, аби одної травички на току не лишилоси!

В.СТЕФАНИК.
«Камінний хрест».

Дайте натанцюватись
на цій землі
та так, щоб аж
слізно стало,
щоб біль мій пекучий
плуги журавлів
до білого крику зорали,
ті гори ввібрати в ізвори
очей,
навіки сховати
в душу...
Вже серце цимбалить
об стежку з грудей
і смуток на віях сушить.
Тож дайте напитись
гуцульських тривог
з тих синіх смерек,
що в зрубі
сивинами вклякли
в пісний перелог
моєї німої згуби.
В канади на плаю
розпуки бреде
трембітна печаль
тужлива...
Танцюймо, газдине,
до крику з грудей,
ридаймо ж, Вкраїно,
сльозо моя мила!

Грішниця

Тіло розкрилось, як
квітка,
на стогін душі і ночі.
Тіло розкрилось, як квіт-
ка,
під сльози лячні
дівочі.
Безумством палало тіло,
ще майже дитяче,
несміле.
А ранком округа шипіла:
дивися! невже
посміла?
Бач, груди, як місяці
вповні!
тепер на панель!
під стінку!..
Вмовкніть, заздрісні!
Вмовкніть!
...встає жінка.

«Я НЕ НАПИСАВ ЖОДНОГО РЯДКА, ЗА ЯКИЙ МЕНІ БУЛО Б СОРОМНО ПЕРЕД СВОЇМ НАРОДОМ...»

Вперше свої вірші Віктор опублікував у періодиці ще 1967 року. Попереду відкривалося безхмарне небо: нові вірші, Львівська політехніка, публікації в журналах, збірниках, підготовка першої книжки... Звичайно, тоді він міг лише здогадуватися, що у постсталінському суспільстві після короткочасної відлиги знову починаються звичні морози. Та невдовзі настав 72-й рік із сумнозвісною постановою ЦК «Про критику...», яка фактично стає циркуляром таємним службам розпочати цькування творчої інтелігенції, усіх, хто проявляв хоч найменші ознаки національної самосвідомості. І як «морози» настали, то він — син репресованих, який ще маленьким спокутував «провину» своїх батьків у Сибіру, відчув ці морози на собі один із перших.

Радянська система тоді вказала йому, молодому поету Литвинчукові, на його неблагонадійність, а відтак і неповноцінність як члена цієї системи, тим, що часописи припинили друкувати його вірші. Або переносили з числа до числа, і так без кінця, або просто знімали без жодної більш-менш логічної мотивації, набір розсипали. Відтак, хмари затуляли небо дедалі щільніше.

— Особовий відділ зацікавився мною ще під час служби в армії, — пригадує Віктор. — Потім, коли вже працював на виробництві, мене поетапно «вели» кадебісти Степанян, Ліщук, Синіцин... Останній відзначався особливим сталінським вишколом. Вони не раз пропонували мені підготувати матеріали, які паплюжили б національну гідність українського народу. А коли відмовлявся, то пропонували підписати вже написане в надрах КДБ.

Інколи сам собі дивуюся: звідки бралися сили вистояти? Адже це був страшний методичний тиск протягом років, з обшуками та іншими формами шантажу й залякування. Ця система, по суті, творила династії як наглядачів, так і неблагонадійних. На якомусь з етапів мене мав замінити син. За ним мусив би іти його син. Нескінченний конвеєр репресій... Багатьох це ламало. Я їх не осуджую, але... На жаль, люди, які тоді не вистояли, а були змушені, в силу тих чи інших причин, йти на співпрацю з КДБ, тепер удають ніби нічого не сталося.

— А часто ще й одягають тогу героїв.

— Так, одягають. Але ж були вірші, твори, статті, які хотілося їм чи ні, все ж формували ідеологію нашого деформованого і денаціоналізованого суспільства.

— Вікторе, невже ви не написали жодного «паровоза»?

— Я не написав жодного рядка, за який мені було б соромно перед своїм народом. Хоча були поради від старших письменників. Дехто наполегливо радив написати «паровоза» до збірки, яка готувалася до друку в «Каменярі».

Ця збірка досі так і не вийшла... Не вийшла й інша. Хоча час від часу на шпальтах обласних газет Литвинчукові все ж вдавалося опублікувати чи то кілька поезій, чи якийсь переклад... Але то було так рідко, що, як гірко пожартував сам Віктор: «Тепер мене як поета в Тернополі пам'ятають хіба що довгожителі...» Тим часом, комітет держбезпеки продовжував ним «опікуватися». Викликали, як правило, у військкомат чи пункт охорони правопорядку — звична система. Велися профілактичні розмови, втручалися в особисте життя...

У 1979-му його 9 місяців звільняли з роботи, даючи зрозуміти, що це через непоступливість у «спілкуванні з органами безпеки». А в 1982 році КДБ завело на нього кримінальну справу. Два роки тривав методичний силовий тиск. Та марно. У 84-му справу довелося закрити через відсутність складу злочину...

Не вина Віктора Литвинчука у тому, що йому судилося належати до генерації сімдесятників, до тієї генерації, яка через певні обставини не могла зреалізувати себе в той час. Його вірші приходять до нас сьогодні.

Олександр ВІЛЬЧИНСЬКИЙ.

НАМ ДЗВОНИ НЕ ГРАЛИ,

Друга світова війна почалася для українського народу на півроку раніше, ніж для інших, — 14 березня 1939 року, коли угорські війська при потуранні, а то й явній підтримці Німеччини, Італії й Польщі розпочали наступ на молоду державу — Карпатську Україну. І тоді, як чехи здалися на милість фашистським окупантам без жодного пострілу, український народ, ще раніше зорганізувавши «Карпатську Січ», боронив паростки своєї незалежності, як тільки міг. «Чи ви чули, любі браття, як боролось Закарпаття?» — то пісня про ті героїчні й трагічні дні нашої історії.

Після проголошення автономії Карпатської України в жовтні 1938 року, навіть після того, як за рішенням німецько-італійського арбітражу у Відні Карпатська Україна змушена була віддати значну частину своєї території з найбільшими містами — Ужгородом та Мукачевом — угорцям, українці сподівалися, що Закарпаття може стати зародком майбутньої незалежної Української держави. Тому вже 24 жовтня 1938 року спеціальна делегація Карпатської України передає у Берліні німецькому урядові меморандум, у якому сказано, що Карпатська Україна — це лише частина всіх українських земель, і її населення усвідомлює ті обов'язки, які воно має «стосовно всієї української нації». Автономна Карпатська Україна, йшлося далі в меморандумі, щоб не стати жертвою агресії, «перебуває під чеським протекторатом, чекаючи об'єднання з Україною». Меморандум пропонував перетворити Карпатську Україну на незалежну державу. Проголосивши незалежність, вона була б під міжнародним покровительством чотирьох великих держав, що підписали Мюнхенські угоди. Згадані країни послали б невеликі військові контингенти, щоб разом з українською міліцією оберігати кордони.

14 березня 1939 року постала самостійна Карпатська Україна

Але Захід, як і найближчі сусіди, залишився глухим до українських прагнень. Мало того, та ж Польща закинула в Карпатську Україну групи саботажу і своїх партизанів, сподіваючись таким чином спровокувати там різні заворушення і прискорити окупацію цього району.

Уже коли угорські війська перейшли кордон, карпато-український уряд повідомив Берлін про проголошення незалежності й просив підтримки з боку Рейху. Німці відповіли, що вони не радять українцям виступати проти угорських військ, оскільки не в змозі взяти на себе захист Карпатської України. Тим часом карпато- український уряд оголосив загальну мобілізацію.

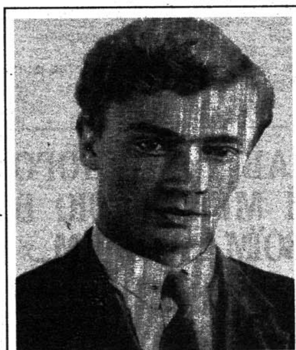
Треба сказати, що серед вояків «Карпатської Січі» було багато добровольців з інших українських земель, і насамперед з Галичини. Так, на чолі армії стояв полковник Михайло Гузар-Колодзінський, йому допомагав інший відомий член Організації Українських Націоналістів — Зенон Коссак. Обидва, як багато й інших, загинули на полі бою. У борні за свободу впало тоді п'ять тисяч борців.

Серед тих, хто в ті радісні і водночас тривожні дні прибув у Хуст творити Українську державу, був молодий український письменник і політичний діяч Олег Кандиба- Ольжич — син відомого поета Олександра Олеся. Його, безперечно, радував той великий ентузіазм карпато- українців, окрилених подихом волі. Він також своїм словом пробуджував у людей віру й надію на добру будущину. Як і розуміння того, що годі сподіватися волі з рук будь-якого окупанта, що тільки власними силами можна здобути Українську державу.

Тоді, ранньої весни 1939 року, доля виявилася милосердною до О. Кандиби-Ольжича, але через п'ять років, у травні 1944 року, його заарештовує гестапо у Львові. Наступного місяця фашисти замордували визначного діяча ОУН у концтаборі Заксенхаузен.

Сьогодні пропонуємо читачам статтю О. Кандиби-Ольжича «Вояки-будівничі», яка написана ним — очевидцем народження і загибелі Карпатської України — невдовзі після тих трагічних подій.

В. К.

Олег КАНДИБА-ОЛЬЖИЧ

ВОЯКИ — БУДІВНИЧІ *

П'ЯТЬ місяців державного життя Карпатської України пробігали в нервівих та неспокійних умовинах. Від самого початку його і до кінця Карпатська Січ була на першому плані всіх його здвигів.

Диверсійна акція Польщі та Мадярщини, що в її висліді лишалися висаджені мости, здемольовані пошти та інші прилюдні будинки, стріла в січовиків небезпечного противника. Хоч беззбройні, несли січовики сторожеву службу на прикордонній полосі і не раз брали в полон озброєних чужинецьких терористів. В сторожевих цілях створені січові гарнізони в Торуні та Ставному озброїлися самі відобраною від поляків різною зброєю.

Коли диверсійна акція зимою притихла, могла Карпатська Україна, а з нею і Карпатська Січ віддатися напруженій творчій праці.

Період відносного спокою замкнув замах, на цей раз з іншого боку — іменування Прагою, яка почала знову свою польсько-московську політику, міністром Карпатської України чеського генерала Прхали.

За зневагу прав українського народу Закарпаття самому рядити собою відповіло воно акцією бурхливих протестів по всій країні. Пригашений конфлікт між українським господарем землі і чеськими зайдами вибух нараз повною силою. Чеське військо на поставу населення і уряду, що відкинув іменування Прхали, перевело демонстрацію танків по вулицях Хуста, а жандармерія — збройним нападом на січовиків в Королеві, Торуні та інде. Йшло про організовану акцію застрашення. Повітря наповнила електрика. Кожної хвилини міг прийти вибух. Карпатська Січ в цілій країні стояла в гострому поготівлі.

У цій атмосфері прийшов теж великий день 20-ї річниці проголошення Соборності Українських Земель 22 січня, що став маніфестацією волі Карпатської України жити суверенним життям. Похід тисячних мас з різних околиць Закарпаття, мобілізований У. Н. Об'єднанням і Січчю перед урядом і командою ОНО «К. С.» був показом української сили і рішучості.

Коротке відпруження, яке настало з від'їздом ген. Прхали до Праги, використала Січ для скріплення акцій на провінції. Відбувся ряд великих окружних та районних з'їздів Січі, що свідчили, як глибоко і могутньо розрослася січова організація та ідея. Всі ці з'їзди проходили під гаслом: «Зброя Січі!» Одночасно вела Команда акцію за озброєння перед Урядом. Беззбройність Січі, як говорив один з численних меморандумів Команди, в обличчі ворожо наставленого чеського війська в країні і скупчення на кордонах армій польської та мадярської, про що доносила Команді січова розвідка, мусила при першому більшому захитанні міжнародньої рівноваги неминуче скінчитися для Карпатської України одними великими Крутами.

Січ вимагала рівнож передання служби безпеки в краю, жандармерії та фінансової сторожі в українські руки, бо вони були до української влади наскрізь ворожі і непевні. Ці вимоги Січі не стрінули успіху. Тож Січ, яка утримувалася майже виключно за гроші, що приходили як збірки від української еміграції, була полишена на себе. Все, що вона встигла зробити, це закупити потай, приватно, з різних джерел коло 200 револьверів, головно калібру 6,35, та три машинові пістолі з невеликою кількістю набоїв. З цього разом з 10 рушницями складалося усе озброєння Січі, з яким вона вступила у грядучі події. Інтрига Праги, що мала на меті, накинувши Карпатській Україні свого міністра, дістати під контролю все її життя, спонукала уряд прискорити вибори до Першого Сойму Карпатської України, що мали засвідчити перед цілим світом волю українського Закарпаття. Їх оголошено на день 12 лютого. Листа УНО, що в згоді з настроєм цілої країни проголосило націоналістичну ідеологію та програму, була єдиною. Мав це бути свого роду плебісцит довір'я народу до своєї української влади.

Сотка січовиків виїхала з Хусту на пропагандивну кампанію по селах, мобілізувалися всі місцеві осередки. Все українство напружило свої сили. На забутій землі сталося чудо — вибори дали Українському Національному Об'єднанню 92,4 відсотка голосів. Десятки сіл здобули білі прапори, що значило 98 процентну перемогу української листи.

За тиждень по виборах, 19 лютого, скликала Січ у піднесеній атмосфері перемоги свій Другий з'їзд, що показав силу і повагу націоналістичного руху на Закарпатті. Ряд рефератів на З'їзді трактував шляхи, якими мало йти карпато-українське державне будівництво. З'їзд у своїх резолюціях ще раз жадав українізації служби безпеки, урядового апарату та озброєння Карпатської Січі.

ТИМ часом Прага зробила нове потягнення — реконструюючи Кабінет, з якого виключалося міністра Ревая, але залишався Прхала на становищі міністра фінансів, комунікації та внутрішніх справ. Новий приїзд Прхали, що допомнився свого уряду далі, знову загострив ситуацію. Для Січі прийшли тижні гострого поготівля без спочину і сну, як у столиці, так по всій країні.

Вже за кілька тижнів перед розвалом республіки, покликані особи в Хусті знали, що Словаччина має проголосити самостійність. Це ставило остаточно справу незалежності Карпатської України. Було питання одначе, як на це зареагують вороги- сусіди і поставиться Німеччина. Щодо сусідів, то не було жодного сумніву, що вони вишлють в замішанні в Карпатську Україну бодай свої диверсійні відділи, коли не правильне військо.

На чеське військо, жандармерію та фінансову сторожу, зокрема в такій ситуації, Січ зовсім не числила. Від них можна було сподіватися тільки нападу ззаду. Що треба було зробити, це дістати від війська зброю. Але поновні заходи Січі перед урядом не мали успіху. Навпаки, чехи зажадали віддачі навіть дотепер набутої Січчю зброї і розв'язання її самої. На вимогу Прхали Команда відповіла, що Січ розззброїти себе не дасть і проти кожного замаху буде боронитися.

На цей час мала місце теж спроба Глінкової Гарди обсадити залізничну лінію Перечин — Ужок. Перечинські січовики одначе прогнали словаків. Вночі з 13 на 14 березня внаслідок подій на Словаччині напруження доступило свого вершка. Другого дня чекалося проголошення словацьким Соймом самостійності Словаччини. Цього ж вечора прийшло до першого нападу мадярів на українську територію біля Мукачева.

Чуючи повагу хвилини, Січ знову звернулася до Прем'єра по зброю, щоб озброїти відділи та вирядити їх на мадярський кордон, і нарешті дістала дозвіл на перебрання зброї із жандармських касарень у Хусті. Делегація старшин коло другої години по півночі пішла з наказом Прем'єра до коменданта жандармерії. Під час перебирання зброї делегацією в касарнях чехи-жандарми заалярмували військову команду і жандармські стійки біля урядової будови. Коли відділ січовиків, що йшов перебрати зброю, наблизився до будови, по ньому почали стріляти з крісів і скорострілів. Січовики відповіли вогнем з револьверів і увірвалися до будови уряду. По обох боках упало кількох ранених.

Інцидент був ліквідований січовою і жандармською командою і після всього зброя січовикам нарешті була вся видана. Було це 41 кріс та 90 револьверів з амуніцією.

Одначе Прхала і чеське військо, дізнавшись, що Січ дістала зброю, вирішили за кожну ціну, проти волі українського народу, відобрати її назад. Коло 6 год. ранку військо заатакувало машиновою та панцирною зброєю всі січові об'єкти в Хусті: кіш, Січову Гостинницю, Головну Команду, де працював січовий штаб, та домівку Жіночої Січі.

На відсіч нападеній Січовій Гостинниці встиг вийти з Команди рій січовиків під командою пор.[учника] Т. та бул.[авного] М. з одною машиновою пістолею та зайняв міське управління на площі проти Січової Гостинниці. Другий відділ творило 6 січовиків — артистів з «Летючої Естради», озброєних випадково знайденими крісами. Вони зайняли приватний дім на другому боці площі.

Ці кільканадцять люда вели бій з двома сотнями чеської піхоти і 4 панцирниками, який тривав до 1 год. пополудні. Жіночу домівку захищало кілька січовиків, озброєних револьверами, проти рою чеської піхоти, двох скорострілів і панцирника. Січову Гостинницю боронило 6 старшин та січовиків, озброєних револьверами.

Бої в місті тривали кілька годин, під час яких чехи, побачивши, що не можуть здобути січовиків, кількакратно пропонували здачу. Січ піддатися відмовилась. Нарешті, на наказ уряду, що дістав вістку про наступ мадярів, зроблено умову, що січовики зложать тимчасово у Прем'єра зброю, а військо відійде спокійно до касарень.

Ці умовини, з огляду на мадярську загрозу, січовики прийняли. Правда, чехи їх не дотримали і ганебно знущалися над безборонними січовиками, включно з катуванням ранених, яким відмовлено навіть лікарської помочі. Цього дня було коло сорок убитих січовиків. Втрати чехів у Хусті можна обчисляти на половину. Кіш, прорвавшись з облоги, розбив жандармів у Велятині та Бурштині, а група пор.(учника) Т., відступивши з боєм, зліквідувала чеську сторожу в Нанкові.

На провінції Торунь гарнізон січовиків, повідомлений про чеський виступ у Хусті, роззброїв фінансову сторожу та жандармерію на Волівщині. Вислане проти неї військо було розбите. У волівській окрузі полягло багато чехів. Роззброєно чехів теж в інших місцевостях. Другого дня, відступаючі чеські жандарми та фінансова сторожа мали проти себе скрізь вороже відношення і понесли, завдяки своєму виступі в Хусті, значні втрати в людях.

(Закінчення на 9-й стор.)

* Статтю подано з незначними скороченнями, мовою оригіналу.

Петро СКУНЦЬ

КАРПАТСЬКА ВКРАЇНА

Пам'яті президента Карпатської України Августина Волошина

Вперед! Поки вільні ще є постаменти.
Нема хлібороб, все інше — ладн.
Були резиденти, тепер — президенти.
І стільки — хоч плота із них городи.
Були трибунали, а нині трибуни,
де товпляться наші пикаті вожді.
Я ж бачу у Празі посланця комуни,
що рявкає грізно: «Эй поп, падажді!
Что п'ялішся в небо? Твой бог не паможет!
Ведь ти не малілса, в палітіку лєз!»
І списано долю, як списано зошит,
закреслено гратами волю небес.
Тут сили немає з тупим бюрократом
тягатися далі, ще й друзі слизькі,
а ти наодинці з лефортівським катом
лишився навіки в червоній Москві.
Та помсти не треба. Задовго лютує
душа безпорадна на тлі барикад.
Лиш доки він ходить — він землю кату
очима червоними світячи, — кат.
Карпатська Вкраїно під сонячним гроном,
я сяду з мадяром. А от з мадяроном
нам разом не сісти. Біда, не вина.
Лише перед Богом схилю я коліна
за те, що Вкраїна Карпатська була,
що є на планеті Карпатська Вкраїна, —
любім її, браття, — вона ще мала.
Любім не за вроду, любім не за гроші,
а просто за те, що вона у нас є.
Любім у негоду, як батько Волошин,
котрий і понині їй душу дає.

Ужгород.

КОЛИ МИ ВМИРАЛИ

ВОЯКИ — БУДІВНИЧІ

(Закінчення. Початок на 8-й стор.)

14 березня пополудні уряд Карпатської України в обличчі ситуації, що постала з проголошенням самостійності Словаччини, оголосив незалежність Української Закарпатської Держави та відповідно перебудувався. Карпатська Січ мала стати національною армією.

Дня 14 березня мадярський наступ розгорнувся з повною силою. Українські жандарми-січовики боронили границь і крили відворот чехів на заході Карпатської України, зводячи криваві бої з мадярами, напр. під Горондою та на цілій Ужанщині. А одночасно чеське військо розстрілювало січові відділи, що прийшли по зброю у Сваляві та Дубриничах. Команда збройних сил Карпатської України, що була іменована цього дня, оголосила мобілізацію старшин та далі домагалася від чехів передання Січі зброї для оборони країни. Їх становище було все те саме. Прхала, польський ставленик, переговорював з мадярами і умовився з ними остаточно за ціну безпечного відступу, не дати зброї січовикам. Рано 15 березня вирушило на королевський фронт тільки дві чоти, озброєні жандармською зброєю, зложеною минулого дня у Прем'єра. Чехи почали евакуюватись. Панцирні авта чехів увесь час тримали під цівками скорострілів будинок уряду і штабу. Чеська армія, мовляв,була вже проголошена частиною німецької і мала залишити Карпатську Україну. Німецький консул радив січовикам піддатися без бою мадярам.

Бачучи безвислідність переговорів з чехами, Січ приступила сама до роззброєння чеських військових частин. Жандармерії і пограничній сторожі наказано здати місцевим січовикам зброю. Крім Хусту, чехів роззброєно коло Іршави, Білок, Копані та Тячева.

Був це спосіб дуже небезпечний, бо міг привести кожної хвилини до затяжного бою з чехами. Перестрілка одначе мала місце тільки в Буштині, де проти січовиків ужито навіть гармат. Відбилося це дуже теж на комунікації і зв'язку.

ЧЕХИ нам в цьому всеціло перешкоджали. Проте роззброювання дало Січі кількасот крісів і ними забезпечено ці 4 відділи, які пополудні 15 березня та вночі і вранці 16 березня вирушили на севлюшський та іршавський фронти. Проголошення самостійності Карпатської України Соймом пополудні 15 березня відбулося при зловіщім акомпанементі стрілів.

15 березня о 14 год. упав Севлюш. Його боронили семінаристи та січовики, що перебрали покинуту чехами зброю, а потім роззброїли біля Копані чеську сотню. О 5 год. рано почався наступ гонведів і на 10 год. здобуто Королево. Мадяри вживали літаків та гармат. Вранці 16 березня заняли мадяри Сваляву та Перечин. Бої тривали на лінії Рокосів—Іршава. Фронт підсувався поволі, при упертому опорі січовиків, до Хусту.

О 10 год. рано по бою з місцевою січовою обсадою, Тячево захопила озброєна і підібрана чехами гвардія з місцевих мадярів. До того ж прийшло в Рахові, Ясіні та Солотвині. О пів-5-ої год. впали також заатаковані рахівськими гвардистами Бичків і Кваси.

Все запілля на лінії Хуст — Ясіня було в руках мадярів, які спиралися ще на моторизовані і панцирні чеські частини. Потяг з цивільними біженцями був обстріляний в Тячеві і затриманий. Також затримано багато піших утікачів і авт з раненими. Одночасно північний кордон перейшли польські відділи і заатакували торунські січові сили. Бій тривав кілька годин і поляків прогнано. Пізніше вони прийшли знову. В обличчі цієї ситуації штаб Січі перевів організований відступ січовиків на схід з наміром створити коло Бичкова, спираючись на свідому Гуцульщину, другу оборонну лінію. Відомостей про захоплення Бичкова мадярами Хуст отримати не міг, бо сполучення було перерване в Тячеві.

Коли б фронт розбили і під Бичковом, малося на увазі перевести відділи на румунську територію, бо влада Румунії обіцяла урядові Карпатської України право азилю для всіх емігрантів. Головні сили січовиків відступали через Буштину, Углю, Нересницю, Апшу на Бичків, що був тоді вже захоплений. Біля нього, на світанку 18 березня, перейшли вони зі зброєю румунський кордон. В Углі наздогнала їх, відступаючи через Нанково, січова обсада військових касарень. Група з 24 січовиків і цивілів, частинно озброєних револьверами, вже 17 березня о 6 год. біля Тересви була перейнята і полонена мадярською гардою. Ар'єргардна частина січовиків, у складі одної чоти, виконавши завдання стримувати наступ мадярів на Хустській станції та втративши кількох забитих, відступала цілу ніч з боєм на схід, оминаючи Тячево, і по бою біля Бедевлі, з наступаючими гонведами з одного боку і мадярською гвардією з Бедевлі з другого, о год. 3-їй пополудні 17 березня перейшла вбрід Тису на румунський бік.

Січові відділи в Іршавщині та Волівщині по кількох боях розділились на менші і розпорошились. В мадярські руки не здав зброї ані один січовий відділ фронту. Беззбройні січовики зі Свалявщини та Перечинщини відійшли на захід на територію Словаччини, де частинно разом зі словаками поставили опір мадярам. Багато січовиків разом з кількома старшинами лишилися в горах провадити партизанку.

По румунськім боці стріла січовиків ганебна постава. Спричинилися до того в значній мірі чеські наклепи і доноси. Румунські вояки та старшини січовиків, по зложенні зброї, били і грабували, після чого їх окремими групами видано мадярам.

У Бичкові, дня 19 березня, видали румуни 273 січовиків з десятьма старшинами, з того 6 з Головного штабу Січі. В Тячеві видано відділ 30 душ під командою старшини, що перейшов румунський кордон біля Бедевлі, і менший відділ з 15 душ, який пробився був на румунський бік біля Тячева. Цих 15 розстріляли мадяри ще на мості і трупи повкидали до Тиси.

Мадярський терор лютував без стриму кілька тижнів. Січовиків, яких полонено в боях за Королево, Севлюш, Рокосово, Копаню розстрілювали на місці, між ними розстріляно також кілька дівчат-семінаристок зі служби Січового Червоного Хреста. Така сама доля стріла всіх зловлених у Хусті січовиків, де разом забитих і розстріляних поховано їх біля 200. Розстрілями визначалось теж особливо Тячево та Солотвина. В кожному більшому осередку розстріляла мадярська гвардія, терористи або військо по кілька або кільканадцять душ. Умирали січовики дуже часто з окликом: «Слава Україні!» В ряді місцевостей, як Тячево, Требушани, розстріляних перед смертю тортурували, відрізали носи, вуха і т. п.

Августин ВОЛОШИН

Тюрми було набито арештованими, з якими поводилися мадяри нелюдсько. Кількадесят січовиків з тячівської в'язниці та Веречанщини видано полякам, що розстріляли їх на кордоні. Найбільший відділ січовиків, виданих з Румунії, зосереджено в Бичкові, де їх катовано протягом кількох тижнів. Пізніше сконцентровано в'язнів з більшості тюрем у Кривій, де далі продовжувалося тортурування з метою допиту. Нарешті арештованих вивезли до табору у Варюлопош біля Ніредьгази. Допити з катуванням продовжувались і тут. З цього табору депортовано до Польщі 40. січовиків, решта чекала місяці своєї дальшої долі в нелюдських умовинах.

БОРОТЬБА з окупантами на Карпатській Україні одначе досі не припинилася. В горах переховуються партизанські групи січовиків, що ведуть дрібну війну з мадярами. Вся країна живе легендами про криваву боротьбу Січі та її партизанських відділів.

А цілій українській нації героїчна епопея Закарпаття є каменем віри і твердим заповітом: боротися і перемогти!

Микола ГОРВАТ, «Голос України»

БІЛЬ КРАСНОГО ПОЛЯ

Пам'ять

ЗА КІЛЬКАНАДЦЯТЬ кілометрів до Хуста зустрічає нас мовчазний дерев'яний хрест неподалік від дороги. То Красне поле. Саме тут першими стали на захист щойно проголошеної Карпатської України січовики — кілька сотень погано озброєних юнаків.

... Дід Сливка, як його називають сусіди, пасе кози на весняному моріжку. Худорляве обличчя щедро помережане старечими зморшками, але пам'ять у діда цупка.

— До уряду Карпатської України, — згадує Олександр Іванович, — входили освічені, високопорядні, чуйні люди. Я особисто знав Гренджу-Донського, Степана Росоху та інших. Часто бував на квартирі в першого, де всіх приймали з великою любʼязністю і, наскільки це було можливим, намагалися підтримати.

Ніколи не забуду, як мені, простому вчителеві, на звичайний лист особисто відповів Августин Волошин. На жаль, багатьом нинішнім керівникам, у тому числі найвищого рангу, бракує рис, притаманних членам уряду Карпатської України. Тоталітарний режим залишив свій негативний відбиток на всьому процесі виховання достойних громадян. От і маємо...

Олександр Іванович мружить очі, ніби збирається з новими думками:

— Взяти хоча б тих молодих січовиків, що майже без зброї взялися боронити молоду державу. То були справжні патріоти, які понад усе любили Україну, вірили в її майбутнє.

У день відкриття Сойму Карпатської України, 14 березня 1939 року, Олександр Сливка приїхав до Хуста (жив тоді за 25 кілометрів від міста, у Тячеві). На вокзалі пасажирів обшукували чеські жандарми. Зупинили і його — знайшли стрічку блакитно-жовтого кольору.

— Знаєш, що за це може бути? — штиркнули грізно.

Але відпустили, відправили назад до Тячева. Пішки.

Повертаючись додому, молодий учитель раптом побачив на замерзлій, засніженій обочині зовсім юного стрільця з простреленими ногами. Над пораненим стояв ворожий солдат з гвинтівкою. «Мабуть, їсти хоче?», — подумав. Намацав у кишенях чи то бублика, чи то цукерку — тепер і не пригадає. Але стрілець відмовився... Головна вулиця Хуста, як і було заведено повсюдно, донедавна носила ім'я вождя світового пролетаріату. Нині вона названа іменем президента Карпатської України Августина Волошина. Правда, поруч із новими табличками зустрічаються й старі. Цією вулицею можна дійти до школи № 1, у приміщенні якої відбувався історичний Сойм Карпатської України, про що, до речі, нагадує меморіальна дошка. У пам'ятному залі тепер ідуть спортивні баталії. Та от про те, де саме ганяють м'яча, діти знають мало. А що таке загалом «Карпатська Україна» — і поготів. Скупо й невиразно розповідають про значення Карпатської України в історії краю й експонати місцевого музею. У кількох ПТУ на мене дивилися не розуміючи — мовляв, що я від них хочу? Правда, один з молодих майстрів знає, що 15 березня вирішено зробити вихідним днем, а от «Карпатська Україна»... — і здивовано стенув плечима. Мовляв, уперше чую.

Разом з Красним полем ті часи добре пам'ятає Замкова гора. Тут у братській могилі сплять вічним сном захисники Карпатської України. За всіх режимів сюди щороку весною приходили брати Ващишини.

Їхній батько, виходець із Галичини, покохав верховинку з Міжгір'я. Побравшись, молодята зупинили свій вибір на Хусті. Тут народились Ярослав, Богдан і Тарас. Того пам'ятного 14 березня малі Ващишини із зрозумілою дитячою цікавістю спостерігали, як повз їхній будинок (по вулиці Леніна-Волошина) йшли групами в напрямку Красного поля січовики. Живим з бою, згадує старший, Ярослав, повернувся один. Кажуть, він перехрестив дорогу, щоби по ній не могли проїхати угорські гонведи. Ті звалили йому на плечі важку колоду й примусили нести аж до центра міста. Там і закатували.

З угорською окупацією для українських патріотів почався кривавий режим. Хтось виказав й Ілька Ващишина. Батька забрали.

Бідна мати одразу метнулася до католицького каноніка Бокшая, до котрого часто зверталися за підтримкою представники окупаційної влади.

— Чого ж ти виходила заміж за українця? — байдуже спитав священик. — Ось тепер і маєш.

— Та ви ж нас і вінчали...

Не допоміг, не заступився — батька розстріляли.

За його палку любов до матері-України вже з приходом червоних «визволителів» постраждали сини. Весною 1945 року прямо з випускного класу «безпекаші», тобто енкаведисти, забрали 16-річного Ярослава. Повернувся додому аж через 13 років. Така ж страшна доля спіткала і середущого Богдана, який провів у сталінських таборах 8 років. Тарас до віку можливого звинувачення тоді ще не доріс.

Братів Ващишиних часто бачили і бачать на Замковій горі, біля братської могили. То розкорчують чагарі, то насіють квітів, то запалять свічечки... За батька, рано померлу від горя неньку, за свої покалічені долі. За хлопця з колодою на плечах. За Карпатську Україну. За всіх тих, хто хотів бачити любиму Вітчизну вільною і незалежною.

Вони пам'ятають героїв. Пам'ятає їх і Замкова гора. І сумне Красне поле.

Звідкіля ж в останнього тоді отой весняний біль?

* * *

З нагоди річниці проголошення Карпатської України в Ужгороді відбулася науково-практична конференція та вечір-концерт. Такі ж заходи сьогодні проходитимуть в Хусті. Планують також мітинг біля середньої школи № 1, урочисті молебні за участю представників різних конфесій. На братські могили Замкової гори та Красного поля ляжуть квіти пам'яті.

Закон України

Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні принципи і засади виборів

1. Вибори депутатів і голів місцевих Рад (крім голів районних у містах Рад) є вільними і проводяться на принципах загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні. Строк повноважень депутатів і голів Рад — чотири роки.

2. Виборчий процес здійснюється на засадах: вільного і рівноправного висування кандидатів у депутати і кандидатів на посаду голови Ради (далі — кандидати); гласності і відкритості; рівності можливостей для всіх кандидатів у проведенні виборчої кампанії; неупередженості до кандидатів з боку державних органів, органів місцевого самоврядування, установ і організацій; свободи агітації.

3. Вибори депутатів проводяться виборцями по одномандатних виборчих округах.

4. Вибори голови Ради проводяться виборцями, які проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, по єдиному одномандатному виборчому округу. Голови районних у містах Рад обираються відповідними Радами з числа депутатів цих Рад.

Стаття 2. Загальне виборче право

1. Вибори депутатів і голів Рад є загальними: право обирати мають громадяни України, які на день голосування досягли 18 років і відповідно до законодавства мають виборчі права.

2. Депутатом може бути обраний громадянин України, який на день голосування досяг 18 років, має виборчі права і постійно проживає або працює на території відповідної Ради.

3. Головою Ради може бути обраний громадянин України, який має виборчі права. При цьому головою обласної, Київської, Севастопольської міської Ради може бути обраний громадянин не молодший 30 років, усіх інших Рад — не молодший 25 років.

4. Будь-які прямі або непрямі обмеження виборчих прав громадян України залежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, політичних поглядів, тривалості проживання на території відповідної Ради, роду і характеру занять, не передбачені цим Законом, забороняються.

5. Права обирати і бути обраними не мають громадяни, визнані судом недієздатними. Здійснення виборчого права зупиняється на відповідний період для осіб, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, а також для осіб, які за рішенням суду знаходяться в місцях примусового лікування.

6. Громадянин може бути депутатом лише однієї Ради.

Стаття 3. Рівне виборче право

Вибори депутатів і голів Ради є рівними: виборці беруть участь у виборах на рівних засадах. Під час виборів депутатів виборець має один голос по кожному виборчому округу, на території якого він проживає, і один голос — під час виборів голови кожної Ради, на території якої він проживає.

Стаття 4. Пряме виборче право

Вибори депутатів і голів Рад (крім голів районних у містах Рад) є прямими: депутати і голови Рад обираються громадянами безпосередньо.

Стаття 5. Таємне голосування

Голосування на виборах депутатів і голів Рад є таємним: контроль за волевиявленням громадян не допускається.

Стаття 6. Проведення виборів

Проведення виборів депутатів і голів Рад організують виборчі комісії, які утворюються і діють у порядку, визначеному цим Законом.

Стаття 7. Право висування кандидатів

Право висування кандидатів належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується ними як безпосередньо на зборах (сходах) громадян, так і через політичні партії, рухи, їх виборчі блоки (далі — партії), громадські організації, зареєстровані відповідно до законодавства, і трудові колективи у порядку, визначеному цим Законом.

Стаття 8. Гласність при підготовці і проведенні виборів

1. Підготовка і проведення виборів здійснюються відкрито і гласно.

2. Ради доводять до відома громадян рішення про кількість округів для проведення виборів депутатів, утворення виборчих дільниць, виборчих комісій та їх склад не пізніш як на п'ятий день після утворення.

3. Виборчі комісії інформують громадян про своє місцезнаходження та режим роботи, утворення виборчих округів, ознайомлюють їх із списками виборців. Виборчі комісії сповіщають виборців про зареєстрованих кандидатів, доводять до відома населення результати голосування, підсумки виборів та інформацію про визнання повноважень обраних депутатів і голів Рад.

4. На засіданнях виборчих комісій, а також на виборчих дільницях під час голосування та підрахунку голосів за рішенням відповідних виборчих комісій мають право бути присутніми по одному представнику від партії, громадської організації, трудового колективу, зборів виборців, які висунули кандидатів, довірені особи кандидатів. Представниками можуть бути лише особи, які постійно проживають або працюють на території відповідної Ради.

5. Повноваження зазначених представників засвідчуються відповідним документом, який видається органом партії, громадської організації, зборами трудового колективу, зборами виборців.

6. У заходах, пов'язаних з виборами, передбачених цим Законом, можуть брати участь офіційні спостерігачі від інших держав і міжнародних організацій.

7. Втручання представників у роботу виборчих комісій та хід голосування не допускається. У разі порушення представником цієї вимоги виборча комісія може позбавити його права бути присутнім на засіданні комісії або на виборчій дільниці під час голосування та підрахунку голосів.

8. Засоби масової інформації висвітлюють хід підготовки і проведення виборів. Їх представникам гарантується безперешкодний доступ на всі заходи, пов'язані з виборами. Виборчі комісії, державні органи, органи місцевого самоврядування надають їм інформацію про підготовку і проведення виборів.

ІІ. ПОРЯДОК І СТРОКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ВИБОРІВ

Стаття 9. Види виборів і порядок їх призначення

1. Вибори депутатів і голів Рад можуть бути черговими, повторними, а також замість депутатів і голів Рад, які вибули. У випадках, передбачених законодавством, можуть проводитись позачергові (дострокові) вибори депутатів і голів Рад.

2. Рішення про проведення чергових і позачергових (дострокових) виборів депутатів і голів Рад приймає Верховна Рада України.

3. Рішення про проведення виборів голів Рад замість тих, які вибули, приймають відповідні Ради.

4. Рішення про проведення повторних виборів депутатів і голів Рад, а також про проведення виборів депутатів замість тих, які вибули, приймає відповідна сільська, селищна, районна, міська, районна у місті, обласна виборча комісія.

Стаття 10. Строки призначення виборів

1. Чергові вибори депутатів і голів Рад призначаються не пізніш як за три місяці до закінчення строку повноважень депутатів і голів Рад.

2. Позачергові (дострокові), повторні вибори, вибори депутатів замість тих, які вибули, а також вибори голів окремих Рад призначаються у строки, передбачені цим Законом.

3. Вибори призначаються на неділю або інший неробочий день, встановлений законодавством.

4. Про день виборів орган, який призначив вибори, повідомляє через засоби масової інформації не пізніш як на третій день після їх призначення.

ІІІ. ВИБОРЧІ ОКРУГИ І ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

Стаття 11. Утворення виборчих округів

1. Для проведення виборів депутатів і голів Рад утворюються виборчі округи.

2. Кількість виборчих округів для виборів депутатів сільської, селищної, районної, міської, районної у місті, обласної Ради визначається відповідною Радою не пізніш як за вісімдесят п'ять днів до дня виборів. При цьому кількість виборчих округів по виборах депутатів не може перевищувати для:

— сільських і селищних Рад з чисельністю населення до 3 тисяч чоловік — 15, понад 3 тисячі чоловік — 20;

— районних Рад районів з чисельністю населення до 50 тисяч чоловік — 20, понад 50 тисяч чоловік — 30;

— міських і районних у містах Рад з чисельністю населення до 100 тисяч чоловік — 25, понад 100 тисяч чоловік — 30;

— міських Рад міст з районним поділом з чисельністю населення до 500 тисяч чоловік — 50, понад 500 тисяч чоловік — 75;

— обласних Рад областей з чисельністю населення до 1,5 мільйона чоловік — 60, понад 1,5 мільйона чоловік — 75.

3. Виборчі округи утворюються відповідно сільською, селищною, районною, міською, районною у місті, обласною виборчою комісією з урахуванням адміністративно-територіального поділу при додержанні приблизно рівної кількості виборців у розрахунку на один виборчий округ не пізніш як за вісімдесят днів до дня виборів.

4. Список виборчих округів із зазначенням їх найменувань, меж і центрів округів, кількості виборців у них доводиться до відома громадян відповідною територіальною виборчою комісією не пізніш як на третій день після їх утворення.

Стаття 12. Утворення виборчих дільниць

1. Для проведення голосування і підрахунку голосів під час виборів депутатів і голів Рад територія районів, міст обласного підпорядкування, районів у містах ділиться на виборчі дільниці. Виборчі дільниці утворюються також у військових частинах.

2. У лікарнях та інших стаціонарних лікувальних закладах, у важкодоступних районах, на суднах, які перебувають у день виборів у плаванні, можуть бути утворені виборчі дільниці, що входять до виборчих округів відповідно за місцем їх знаходження або за місцем порту приписки судна.

3. Виборчі дільниці утворюються відповідно районною, міською (міста обласного підпорядкування без районного поділу), районною у місті Радою або її виконавчим органом. У разі проведення виборів замість депутатів або голови сільської, селищної, міської (міста районного підпорядкування) Ради, які вибули, виборчі дільниці утворюються відповідно сільською, селищною, міською Радою або її виконавчим органом.

4. Виборчі дільниці утворюються не пізніш як за п'ятдесят днів до виборів. У військових частинах, а також у важкодоступних районах, на суднах, які перебувають в день виборів у плаванні, виборчі дільниці утворюються в той же строк, а у виняткових випадках — не пізніш як за п'ять днів до виборів.

5. Виборчі дільниці утворюються з кількістю від 20 до 3000 виборців, а у виняткових випадках — з меншою або більшою кількістю виборців.

6. Рада або її виконавчий орган, який утворює виборчі дільниці, за погодженням з територіальною виборчою комісією встановлює єдину їх нумерацію відповідно у межах району, міста обласного підпорядкування, району в місті.

IV. ВИБОРЧІ КОМІСІЇ

Стаття 13. Система виборчих комісій

1. Для проведення виборів депутатів і голів Рад утворюються виборчі комісії:

— сільські, селищні, районні, міські, районні у містах, обласні (далі — територіальні) виборчі комісії по виборах депутатів і голів Рад;

— окружні виборчі комісії по виборах депутатів обласних, Київської і Севастопольської міських Рад. Окружні виборчі комісії можуть утворюватись також по ви-

---

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про порядок введення в дію Закону України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад»

Верховна Рада України **постановляє:**

1. Ввести в дію Закон України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» з дня його опублікування.

2. До сформування виконавчих комітетів обласних, Київської і Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві і Севастополі Рад повноваження по утворенню виборчих комісій і виборчих дільниць відповідно до статті 52 Закону України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» за дорученням Ради здійснює голова Ради разом з комісією мандатною, з питань депутатської діяльності та етики, керівниками інших постійних комісій Ради.

Встановити, що голові сільської, селищної, районної, міської, районної у місті, обласної Ради надаються ті ж повноваження, які має депутат у відповідній Раді. На цих посадових осіб поширюються гарантії, які мають депутати Рад.

3. Доручити Президії Верховної Ради України:

відповідно до статей 52 і 53 Закону України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» встановити форми виборчих документів, зразок виборчої скриньки, визначити порядок і строки зберігання виборчих документів;

розробити кошторис витрат, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів;

забезпечити видання цього Закону масовим тиражем.

4. Кабінету Міністрів України:

забезпечити фінансування наступних виборів депутатів і голів місцевих Рад за рахунок коштів державного бюджету України, здійснити відповідне матеріально-технічне забезпечення виборчої кампанії;

підготувати і подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції про зміни і доповнення до законодавчих актів, що випливають із Закону України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад».

5. Місцевим Радам відповідно до цього Закону визначити кількість виборчих округів, сформувати виборчі комісії, вжити заходів до створення необхідних умов для їх ефективної роботи.

6. Із введенням в дію Закону України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» вважати таким, що втратив чинність, Закон Української РСР «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР».

Голова Верховної Ради України І.ПЛЮЩ.

м.Київ,
24 лютого 1994 року.

Закон України

Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад

борах депутатів районних, міських (міст обласного підпорядкування), районних у містах Рад;

— дільничні виборчі комісії.

2. Для проведення виборів депутатів сільських, селищних, міських (міст районного підпорядкування) Рад, а також голів Рад окружні виборчі комісії не утворюються. Повноваження цих окружних виборчих комісій, а також окружних виборчих комісій по виборах депутатів районних, міських (міст обласного підпорядкування), районних у містах Рад у разі, якщо вони не утворюються, здійснюються відповідними територіальними виборчими комісіями.

Стаття 14. Утворення територіальних виборчих комісій

1. Територіальна виборча комісія утворюється відповідною Радою у складі голови, заступника голови, секретаря і 6—12 членів комісії з урахуванням пропозицій органів (місцевих осередків) партій, громадських організацій, трудових колективів, які діють на її території, зборів виборців не пізніш як за вісімдесят п'ять днів до дня виборів.

2. Органи (місцеві осередки) партій, громадських організацій, трудові колективи, збори виборців на звернення голови відповідної Ради у встановлений ним строк подають до Ради пропозиції щодо представників до складу територіальної виборчої комісії, які розглядаються Радою.

3. Територіальна виборча комісія у п'ятиденний термін з дня утворення інформує громадян про своє місцезнаходження та режим роботи, а також повідомляє рахунок, на який можуть вноситись пожертвування до виборчого фонду комісії, дає роз'яснення щодо права громадян та юридичних осіб вносити пожертвування до цього фонду.

4. Строк повноважень територіальної виборчої комісії — чотири роки.

Стаття 15. Повноваження територіальної виборчої комісії

1. Територіальна виборча комісія:

1) здійснює на відповідній території контроль за виконанням цього Закону і забезпечує його однакове застосування, дає роз'яснення про порядок застосування цього Закону;

2) утворює виборчі округи по виборах депутатів відповідної Ради і присвоює їм номери;

3) спрямовує діяльність окружних і дільничних виборчих комісій по виборах депутатів і голови відповідної Ради;

4) встановлює порядок використання коштів на проведення виборів, розподіляє кошти по виборчих комісіях; контролює забезпечення виборчих комісій приміщеннями, транспортом, зв'язком, розглядає інші питання матеріально-технічного забезпечення виборів;

5) заслуховує повідомлення окружних і дільничних виборчих комісій по виборах депутатів і голови Ради, місцевих органів державної влади і самоврядування з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів;

6) реєструє кандидатів на посаду голови Ради, їх довірених осіб і видає їм відповідні посвідчення;

7) повідомляє населення про зареєстрованих кандидатів;

8) затверджує текст виборчого бюлетеня по виборах голови відповідної Ради, забезпечує виготовлення бюлетенів і постачання їх дільничним виборчим комісіям;

9) підбиває підсумки виборів на відповідній території, визнає повноваження обраних депутатів і голови Ради, видає їм відповідні посвідчення, інформує Раду та повідомляє населення про підсумки виборів;

10) вирішує питання, пов'язані з організацією повторного голосування при виборах голови Ради і повторних виборів депутатів, голови Ради;

11) розглядає питання про скасування рішень про реєстрацію кандидатів у випадках, передбачених цим Законом;

12) вирішує питання, пов'язані з організацією відкликання депутатів і голови Ради;

13) організує вибори депутатів у разі розпуску, саморозпуску Ради, призначає і організує вибори в інших передбачених законодавством випадках дострокового припинення повноважень депутатів;

14) організує вибори голови Ради у разі його відкликання виборцями та в інших передбачених законодавством випадках дострокового припинення повноважень голови Ради;

15) розглядає заяви і скарги на рішення і дії окружних та дільничних виборчих комісій, скасовує рішення комісій, зупиняє їх дію або приймає інші рішення з цих питань;

16) здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону та інших законів України.

2. Крім того, територіальна виборча комісія, здійснюючи повноваження окружної виборчої комісії:

1) стежить за складанням списків виборців і поданням їх для загального ознайомлення;

2) реєструє кандидатів у депутати, їх довірених осіб і видає їм відповідні посвідчення;

3) затверджує текст виборчого бюлетеня по виборах депутатів відповідної Ради, забезпечує виготовлення бюлетенів і постачання їх дільничним виборчим комісіям;

4) встановлює результати виборів депутата по округу;

5) організує проведення повторного голосування.

Стаття 16. Утворення окружних виборчих комісій

1. Окружна виборча комісія утворюється відповідною Радою або її виконавчим органом у складі голови, заступника голови, секретаря і 4—8 членів комісії з урахуванням пропозицій органів (місцевих осередків) партій, громадських організацій, трудових колективів, які діють на території округу, зборів виборців не пізніш як за сімдесят п'ять днів до дня проведення виборів.

2. Органи (місцеві осередки) партій, громадських організацій, трудові колективи, збори виборців на звернення голови відповідної Ради у встановлений ним строк подають до Ради пропозиції щодо представників до складу окружної виборчої комісії, які розглядаються Радою або її виконавчим органом.

3. Окружна виборча комісія у п'ятиденний термін з дня утворення інформує громадян про своє місцезнаходження та режим роботи.

4. Строк повноважень окружної виборчої комісії закінчується після визнання відповідною територіальною виборчою комісією повноважень депутата Ради, обраного по відповідному округу.

Стаття 17. Повноваження окружної виборчої комісії

Окружна виборча комісія:

1) здійснює контроль за виконанням цього Закону на території виборчого округу;

2) здійснює повноваження, передбачені частиною другою статті 15 цього Закону;

3) розглядає питання про скасування рішення про реєстрацію кандидатів у депутати у випадках, передбачених цим Законом;

4) організує проведення повторного голосування і повторних виборів, а також виборів депутатів у разі розпуску, саморозпуску Ради та в інших передбачених законодавством випадках дострокового припинення повноважень депутатів;

5) розглядає заяви і скарги на рішення і дії дільничних виборчих комісій та приймає відповідні рішення;

6) здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону.

Стаття 18. Утворення дільничних виборчих комісій

1. Дільничні виборчі комісії утворюються відповідно сільською, селищною, міською, районною в місті Радою або її виконавчим органом у складі голови, заступника голови, секретаря і 5—11 членів комісії з урахуванням пропозицій місцевих осередків партій, громадських організацій, трудових колективів, які діють на території цих Рад, зборів виборців не пізніш як за сорок п'ять днів до дня проведення виборів.

2. Місцеві осередки партій, громадських організацій, трудові колективи, збори виборців на звернення голови відповідної Ради у встановлений ним строк подають до Ради пропозиції щодо представників до складу дільничних виборчих комісій, які розглядаються Радою або її виконавчим органом.

3. Дільнична виборча комісія у п'ятиденний термін з дня утворення інформує громадян про своє місцезнаходження та режим роботи.

4. Строк повноважень дільничної виборчої комісії закінчується після визнання відповідними територіальними виборчими комісіями повноважень обраних депутатів і голови Ради.

Стаття 19. Повноваження дільничної виборчої комісії

Дільнична виборча комісія:

1) складає список виборців по виборчій дільниці;

2) подає для загального ознайомлення список виборців, приймає і розглядає заяви про неправильності у списку і вирішує питання про внесення до нього відповідних змін;

3) за рішенням відповідної територіальної (окружної) виборчої комісії вносить зміни до виборчого бюлетеня;

4) забезпечує підготовку приміщення для голосування, кабін або кімнат для таємного голосування, виборчих скриньок;

5) створює умови для ознайомлення виборців з даними про кандидатів, по яких проводиться голосування на дільниці;

6) організує голосування на виборчій дільниці;

7) проводить підрахунок голосів виборців, поданих на виборчій дільниці;

8) розглядає заяви і скарги з питань підготовки виборів та організації голосування і приймає по них рішення;

9) здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону.

Стаття 20. Організація роботи виборчих комісій

1. Основною формою роботи виборчої комісії є засідання. Засідання виборчої комісії скликається головою комісії, а в разі його відсутності — заступником голови комісії. Засідання комісії скликається також на вимогу не менш як половини членів комісії.

2. Засідання виборчої комісії веде її голова або його заступник, а в разі, коли вони з якихось причин не виконують цю функцію, — комісія визначає із свого складу головуючого на конкретному засіданні.

3. Засідання виборчої комісії є правомочним, якщо в ньому бере участь не менш як дві третини загального складу комісії. Рішення комісії приймається більшістю голосів присутніх. У разі рівності голосів вирішальним вважається голос головуючого на засіданні. Особи, які входять до складу комісії і не згодні з прийнятим рішенням, мають право висловити окрему думку, яка в письмовій формі додається до протоколу засідання виборчої комісії.

4. Комісія може прийняти рішення про позбавлення права участі в засіданні осіб, зазначених у частині четвертій статті 8 цього Закону, якщо вони перешкоджають проведенню засідання.

5. Рішення виборчих комісій, прийняті в межах їх повноважень, є обов'язковими для виконання всіма державними органами, органами самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами.

6. Рішення і дії дільничної, окружної виборчої комісії можуть бути оскаржені протягом трьох днів після прийняття рішення чи вчинення дії відповідно до окружної, територіальної виборчої комісії. Рішення територіальної виборчої комісії може бути оскаржено до суду, який розглядає питання у п'ятиденний строк, але не пізніш як за день до дня виборів. Рішення суду є остаточним.

Стаття 21. Правовий статус осіб, які входять до складу виборчих комісій

1. До складу виборчої комісії можуть входити громадяни України, крім кандидатів та їх довірених осіб.

2. Рада може достроково припинити повноваження відповідної виборчої комісії або частково замінити її склад, якщо комісія або окремі її члени порушують цей Закон.

3. Особа, яка входить до складу виборчої комісії, може бути увільнена від своїх обов'язків у комісії органом, що утворив комісію:

1) з підстав, зазначених у першій і другій частинах цієї статті;

2) за особистою заявою;

3) у разі відкликання її суб'єктами, які запропонували цю особу до складу комісії.

4. Затвердження нового представника у складі виборчої комісії проводиться в порядку, встановленому цим Законом.

5. За рішенням виборчої комісії не більше трьох осіб, які входять до її складу, можуть на період виборчої кампанії звільнятися від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи із збереженням середньої заробітної плати за останні три місяці або окладу з урахуванням індексації пропорційно часу роботи в комісії. Заробітна плата виплачується за основним місцем роботи з наступною компенсацією підприємству, установі, організації за рахунок коштів, що виділяються на проведення виборів.

Стаття 22. Сприяння виборчим комісіям у здійсненні їх повноважень

1. Державні органи, органи самоврядування, партії, громадські організації, підприємства, установи, організації, посадові особи зобов'язані сприяти виборчим комісіям у здійсненні ними своїх повноважень, надавати в їх розпорядження приміщення, обладнання, транспортні засоби і засоби зв'язку, необхідні для їх роботи відомості і матеріали.

2. Виборча комісія має право звертатися в питаннях, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, до державних органів, органів самоврядування, органів партій, громадських організацій, до підприємств, установ, організацій, посадових осіб, які зобов'язані розглянути порушене питання і дати виборчій комісії відповідь не пізніш як у триденний термін.

V. СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Стаття 23. Список виборців і порядок його складання

1. Список виборців по виборах депутатів, голів Рад складається дільничною виборчою комісією по кожній виборчій дільниці і підписується головою і секретарем дільничної виборчої комісії. Для участі в роботі по складанню списку виборців дільнична виборча комісія може залучати представників громадськості.

2. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах Рад забезпечують облік виборців і передають дільничним виборчим комісіям необхідні відомості про виборців, які проживають на відповідній території.

3. До списку виборців вносяться прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса проживання кожного виборця. Виборці вносяться до списку тієї виборчої дільниці, на території якої вони проживають.

4. Списки виборців-військовослужбовців, які перебувають у військових частинах, а також членів сімей військовослужбовців та інших виборців, які проживають у ра-

Закон України

Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад

йонах розташування військових частин, складаються на підставі даних, що подаються командирами військових частин. Військовослужбовці, які проживають поза військовими частинами, включаються до списку виборців за місцем проживання на загальних підставах.

5. Списки виборців по виборчих дільницях, утворених в лікарнях та інших стаціонарних лікувальних закладах, а також на суднах, які перебувають у день виборів у плаванні, складаються на підставі даних, що подаються керівниками зазначених установ і капітанами суден.

6. Прізвища виборців зазначаються в списку виборців у порядку, зручному для організації голосування.

Стаття 24. Порядок включення громадян до списку виборців

1. До списку виборців включаються всі громадяни України, які досягли або яким виповнюється у день виборів 18 років, проживають на момент складання списку на території даної виборчої дільниці і мають право брати участь у голосуванні.

2. Виборець може бути включений до списку виборців лише на одній виборчій дільниці.

3. Виборці, які проживають на території даної виборчої дільниці і з якихось причин пропущені у списку, включаються до нього за рішенням дільничної виборчої комісії, а у випадку, передбаченому цим Законом, — за рішенням суду.

Стаття 25. Ознайомлення громадян із списками виборців. Право на оскарження неправильностей у списку виборців

1. Списки виборців подаються для загального ознайомлення за п'ятнадцять днів до виборів. На виборчих дільницях, утворених в лікарнях та інших стаціонарних лікувальних закладах, а також у виняткових випадках у військових частинах та на суднах, які перебувають в день виборів у плаванні, списки виборців подаються для загального ознайомлення за два дні до виборів.

2. Кожному громадянину в приміщенні дільничної виборчої комісії забезпечується можливість ознайомитися із списком виборців і перевірити правильність даних, що його стосуються.

3. Кожному виборцю надається право оскаржити невключення, неправильне включення до списку або виключення із списку виборців, а також неточності у даних щодо нього. Заява про неправильності в списку розглядається дільничною виборчою комісією, яка зобов'язана не пізніш як у дводенний термін, а напередодні і в день виборів — негайно розглянути заяву, внести необхідні виправлення до списку або видати заявнику копію мотивованого рішення про відхилення його заяви. Це рішення може бути не пізніш як за п'ять днів до виборів оскаржено до суду, який зобов'язаний розглянути скаргу в триденний строк. Рішення суду є остаточним. Виправлення в списку виборців відповідно до рішення суду проводиться дільничною виборчою комісією негайно.

VI. ВИСУВАННЯ І РЕЄСТРАЦІЯ КАНДИДАТІВ

Стаття 26. Порядок висування кандидатів

1. Висування кандидатів починається за сімдесят днів і закінчується за сорок п'ять днів до дня виборів.

2. Партії, громадські організації можуть висувати кандидатів:

— до сільських, селищних і міських (міст районного підпорядкування) Рад — на зборах місцевих осередків, які діють на території відповідної Ради і нараховують не менше 15 членів;

— до районних, міських, районних у місті Рад — на зборах (конференціях), засіданнях районних (міських, районних у місті) органів партій, громадських організацій, які об'єднують не менше 50 членів;

— до обласних Рад — на зборах (конференціях), засіданнях обласних органів партій, громадських організацій, які об'єднують не менше 100 членів.

Партія, громадська організація має право висунути лише одного кандидата в депутати по кожному виборчому округу і одного кандидата на посаду голови Ради.

3. Трудові колективи можуть висувати кандидатів на зборах (конференціях) колективів. При цьому право висувати кандидатів надається трудовим колективам чисельністю:

— до сільської, селищної, міської (міста районного підпорядкування) Ради — не менш як 20 чоловік;

— до районної, міської (міста обласного підпорядкування), районної у місті Ради — не менш як 100 чоловік;

— до обласної, Київської, Севастопольської міської Ради — не менш як 200 чоловік.

Трудовий колектив має право висунути лише одного кандидата у депутати по виборчому округу, на території якого знаходиться колектив, і одного кандидата — на посаду голови Ради.

4. Збори виборців, які проживають на території відповідних Рад, є правомочними висувати кандидатів, якщо у них беруть участь:

— до сільської, селищної, міської (міста районного підпорядкування) Ради — не менш як 20 виборців;

— до районної, міської (міста обласного підпорядкування), районної у місті Ради — не менш як 100 виборців;

— до обласної, Київської, Севастопольської міської Ради — не менш як 200 виборців.

Збори виборців мають право висунути лише одного кандидата у депутати по виборчому округу, на території якого проживають учасники зборів, і одного кандидата — на посаду голови Ради.

5. Кожний учасник зборів (конференції), засідання, де висуваються кандидати, має право пропонувати для обговорення свою кандидатуру.

6. Одна і та ж особа не може бути кандидатом у депутати і кандидатом на посаду голови однієї і тієї ж Ради.

7. Кандидат вважається висунутим, якщо за нього проголосували більше половини учасників відповідних зборів (конференції), засідання. Про прийняте рішення повідомляється кандидату.

8. Про висунення кандидата складається протокол. У протоколі вказуються дата і місце проведення зборів (конференції), засідання, кількість учасників, кількість голосів, поданих за і поданих проти висунення кандидата, а також дані про кандидата (прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, громадянство, партійність, посада (заняття), місце роботи і проживання).

9. Протокол надсилається до відповідної окружної (територіальної) виборчої комісії у встановленому нею порядку.

10. Особи, висунуті кандидатами, вносять грошову заставу в розмірах:

— кандидати у депутати районної, міської (міста республіканського і обласного підпорядкування), обласної Ради — п'яти мінімальних заробітних плат;

— кандидати на посаду голови районної, міської (міста обласного підпорядкування без районного поділу) Ради — десяти, голови міської (міста з районним поділом), обласної Ради — у розмірі п'ятнадцяти мінімальних заробітних плат.

Грошова застава повертається особі, яка внесла її, якщо кандидат одержав на виборах не менш як п'ять відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Застава, що не підлягає поверненню, зараховується до відповідного місцевого бюджету.

Стаття 27. Особливі вимоги до кандидата на посаду голови районної, міської (міста республіканського і обласного підпорядкування) та обласної Ради

1. Кандидат на посаду голови районної, міської (міста республіканського і обласного підпорядкування) та обласної Ради, висунутий відповідно до цього Закону, може бути зареєстрований виборчою комісією, якщо його кандидатуру підтримали своїми підписами виборці, які становлять не менше одного відсотка населення, що проживає на території відповідної Ради. При цьому для кандидата на посаду голови районної Ради кількість підписів на його підтримку має бути не більше однієї тисячі, на посаду голови обласної Ради — не більше десяти тисяч.

2. Територіальна виборча комісія після одержання протоколу про висунення кандидата на посаду голови Ради видає йому необхідну кількість бланків підписних листів для збирання підписів виборців на його підтримку.

3. Підписний лист повинен містити назву відповідної Ради, прізвище, ім'я, по батькові кандидата, а також відомості про особу, яка збирає підписи (прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи і адреса). Про виборців, які підтримують кандидата, підписний лист має містити такі дані: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, місце проживання, серію і номер паспорта або іншого документа, що посвідчує особу виборця, а також особистий підпис виборця.

4. Підписи на підтримку кандидата збирає сам кандидат або за його дорученням інші особи. Підписний лист заповнюється особою, яка збирає підписи, на основі даних, зазначених у паспорті або іншому документі, що посвідчує особу виборця. Правильність даних про виборця, внесених до підписного листа, і факт підтримки ним кандидата засвідчується особистим підписом виборця. Кожний виборець може підтримати своїм підписом лише одного кандидата до кожної Ради.

5. У кожному підписному листі вказується загальна кількість виборців, внесених до нього. Лист підписується особою, яка збирала підписи. Заповнені підписні листи здаються кандидатом у відповідну територіальну виборчу комісію не пізніш як за тридцять п'ять днів до дня виборів.

6. Комісія перевіряє і реєструє одержані підписні листи. У разі виявлення підтримки одним і тим же виборцем більше одного кандидата усі його підписи вважаються недійсними. Недійсними вважаються підроблені, а також насильно зібрані підписи, якщо про це у письмовій формі заявить виборець, якого примусили підписатися або за якого зробили підпис. Якщо з зазначених причин кількість підписів стала меншою, ніж це необхідно, кандидату пропонується у триденний термін зібрати ту кількість підписів, якої не вистачає. У разі невиконання цієї умови кандидат не реєструється.

Стаття 28. Реєстрація кандидатів

1. Реєстрація кандидатів здійснюється відповідною окружною (територіальною) виборчою комісією. Реєстрація починається за шістдесят днів і закінчується за тридцять днів до дня виборів.

2. Рішення про реєстрацію кандидата приймається відповідною комісією за наявності таких документів:

— протоколу про висунення кандидата;

— заяви кандидата про згоду балотуватися;

— декларації про доходи кандидата за попередній рік, складеної за формою, визначеною Міністерством фінансів України.

Для реєстрації кандидата у депутати і кандидата на посаду голови районної, міської (міста республіканського і обласного підпорядкування), обласної Ради до зазначених документів додається документ, який підтверджує внесення кандидатом грошової застави.

Крім того, для реєстрації кандидат на посаду голови районної, міської (міста республіканського і обласного підпорядкування), обласної Ради подає до виборчої комісії підписні листи з необхідною кількістю підписів виборців на підтримку його кандидатури.

Кандидат на посаду голови сільської, селищної, районної, міської, районної у місті, обласної Ради, якщо він проживає за межами відповідної адміністративно-територіальної одиниці, у заяві про згоду балотуватися одночасно зобов'язується постійно проживати у відповідному населеному пункті в разі його обрання.

3. Рішення про відмову в реєстрації може бути оскаржено кандидатом або його довіреною особою у триденний термін у порядку, встановленому цим Законом.

4. Кандидат у депутати може балотуватися тільки по одному виборчому округу, кандидат на посаду голови Ради — тільки до однієї Ради.

5. Особа, яка висунута кандидатом і входить до складу однієї з виборчих комісій, вважається увільненою від обов'язків у комісії з моменту реєстрації її кандидатом.

6. Окружна (територіальна) виборча комісія не пізніш як на п'ятий день після реєстрації кандидатів публікує у пресі або доводить до відома виборців іншими засобами повідомлення про реєстрацію з зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, партійності, посади (заняття), місця роботи і проживання кожного кандидата.

Стаття 29. Скасування рішення про реєстрацію кандидата

1. Окружна (територіальна) виборча комісія може скасувати своє рішення про реєстрацію кандидата: за його особистою заявою, у разі скасування суб'єктом, який його висунув, свого рішення про висунення кандидата, втрати кандидатом виборчого права або права балотуватися по даному виборчому округу відповідно до чинного законодавства.

2. Окружна (територіальна) виборча комісія сповіщає населення виборчого округу (відповідної території) про скасування рішення про реєстрацію кандидата.

Стаття 30. Довірені особи кандидата

1. Кандидат може мати довірених осіб, які допомагають йому в проведенні виборчої кампанії, ведуть агітацію за обрання його депутатом (головою Ради), представляють інтереси кандидата у відносинах з державними органами, органами самоврядування, об'єднаннями громадян, трудовими колективами, виборцями, а також виборчими комісіями.

2. Кандидат у депутати може мати не більше трьох, кандидат на посаду голови районної, обласної Ради — десяти, інших Рад — не більше п'яти довірених осіб. Довірені особи працюють на громадських засадах.

3. Кандидат визначає довірених осіб за своїм розсудом і звертається з заявою про їх реєстрацію до відповідної окружної (територіальної) виборчої комісії. Виборча комісія після реєстрації довірених осіб видає їм посвідчення.

4. Кандидат має право замінити довірену особу, повідомивши про це відповідну окружну (територіальну) виборчу комісію. Довірена особа може скласти свої повноваження за власним бажанням.

5. Повноваження довірених осіб починаються з дня реєстрації їх окружною (територіальною) виборчою комісією і закінчуються в день прийняття територіальною виборчою комісією рішення про результати виборів.

Стаття 31. Порядок висування і реєстрації кандидата замість вибулого

1. У разі вибуття кандидата після його реєстрації, якщо у відповідному виборчому окрузі (на території відповідної Ради) не залишилося інших кандидатів, окружна (територіальна) виборча комісія звертається до органів партій, громадських організацій, трудових колективів, виборців з пропозицією висунути нового кандидата.

2. У разі вибуття кандидата менш як за п'ятнадцять днів до дня виборів вибори у відповідному виборчому окрузі (на території відповідної Ради) проводяться у двомісячний термін після загальних виборів.

3. Висування кандидата, а також його реєстрація проводяться в порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 32. Виборчий бюлетень

Закон України

Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад

1. Виборчий бюлетень по виборах депутата повинен містити назву Ради і номер виборчого округу, а по виборах голови Ради — назву Ради, до якої проводяться вибори.

2. До виборчого бюлетеня включаються в алфавітному порядку всі зареєстровані по відповідному виборчому округу (території відповідної Ради) кандидати в депутати (кандидати на посаду голови Ради) з зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, партійності, посади (заняття), місця роботи.

3. Виборчі бюлетені друкуються державною мовою або мовою, якою користується більшість населення виборчого округу (території відповідної Ради).

4. Якщо кандидат вибув з балотування після надрукування виборчих бюлетенів, окружна (територіальна) виборча комісія приймає рішення про передрук виборчих бюлетенів або про викреслення прізвища цього кандидата з виборчого бюлетеня.

5. Десять відсотків виборчих бюлетенів вручаються дільничним виборчим комісіям не пізніш як за п'ятнадцять днів до виборів, решта — за три дні до виборів.

6. Виборчі бюлетені підлягають обліку. Голова, заступник голови, секретар та члени виборчих комісій несуть персональну відповідальність за їх зберігання і використання відповідно до цього Закону. Напередодні голосування з метою захисту на кожному виборчому бюлетені дільничною виборчою комісією робиться відповідна позначка.

VII. ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАНДИДАТІВ

Стаття 33. Право кандидата виступати на зборах, користуватися засобами масової інформації, отримувати інформацію

1. Кандидати з часу їх реєстрації виборчими комісіями мають рівне право виступати на передвиборних зборах, нарадах, засіданнях, мітингах, користуватися засобами масової інформації.

2. Державні органи, органи самоврядування, адміністрація державних підприємств, організацій і установ зобов'язані сприяти кандидатам в організації зустрічей з виборцями, отриманні необхідних інформаційних та довідкових матеріалів, надавати приміщення для проведення заходів, передбачених цим Законом.

Стаття 34. Звільнення кандидата від виконання виробничих або службових обов'язків для участі у виборчій кампанії

Кандидат після реєстрації за його бажанням може звільнятися у дні проведення зустрічей з виборцями та інших заходів, передбачених цим Законом, від виконання виробничих або службових обов'язків із збереженням середньої заробітної плати за останні три місяці або окладу з урахуванням індексації. Заробітна плата виплачується за основним місцем роботи з наступною компенсацією підприємству, установі, організації за рахунок коштів, що виділяються на проведення виборів.

Стаття 35. Право кандидата на безплатний проїзд

Кандидат має право на безплатний проїзд всіма видами пасажирського транспорту (за винятком таксі) в межах території відповідної Ради.

Стаття 36. Недоторканість кандидата

Кандидат на території відповідної Ради не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, заарештований або підданий заходам адміністративного стягнення, які накладаються в судовому порядку, без згоди відповідної територіальної виборчої комісії.

VIII. ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Стаття 37. Передвиборна програма кандидата

Кандидат може виступати з програмою своєї майбутньої діяльності. Програма не повинна суперечити Конституції і законам України.

Стаття 38. Передвиборна агітація

1. Громадяни України, об'єднання громадян, трудові колективи мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів, їх політичні, ділові і особисті якості, а також платформи партій, які висунули кандидатів, вести агітацію за або проти кандидата у бесідах, на зборах, мітингах і відповідно до чинного законодавства — у пресі, на телебаченні і радіо.

2. Кандидати, їх довірені особи проводять зустрічі з виборцями як на зборах, так і в іншій зручній для виборців формі. Про час і місце проведення зборів та зустрічей виборці сповіщаються завчасно.

3. Організатори і учасники зборів та інших передвиборних заходів несуть відповідальність за додержання під час їх проведення чинного законодавства, громадського порядку.

Стаття 39. Матеріали передвиборної агітації

1. Окружна (територіальна) виборча комісія за рахунок коштів, виділених для проведення виборів, забезпечує друкування матеріалів про кандидатів. Тираж визначається територіальною комісією і повинен бути однаковим для всіх кандидатів.

2. Для друкування передвиборних матеріалів про кандидата він не пізніш як за тридцять днів до дня виборів має подати до окружної (територіальної) виборчої комісії основні положення своєї передвиборної програми і автобіографію загальним обсягом до двох сторінок машинописного тексту, друкованого через півтора інтервали.

3. Органи місцевого самоврядування відводять місця та обладнують стенди, дошки у прилюдних місцях для розміщення матеріалів передвиборної агітації, забезпечують наявність на них матеріалів, видання яких здійснює окружна (територіальна) виборча комісія, а також опублікованих нею передбачених цим Законом повідомлень. Вони можуть приймати рішення про заборону розміщення цих матеріалів в інших місцях.

Стаття 40. Обмеження у проведенні передвиборної агітації

1. Використання кандидатами або їх довіреними особами для організації агітаційної роботи засобів масової інформації, які знаходяться в їх підпорядкуванні як посадових осіб, забороняється. У разі порушення цих вимог виборча комісія, яка зареєструвала відповідного кандидата, може звернутися до суду із заявою про скасування рішення про реєстрацію, який розглядає заяву протягом п'яти днів, але не пізніш як за один день до дня виборів.

2. В організаціях, з'єднаннях і частинах Міністерства оборони, Національної гвардії, Міністерства внутрішніх справ, Державного комітету охорони державного кордону, Служби безпеки, Цивільної оборони України передвиборна агітація обмежується. Зустрічі кандидатів з виборцями з числа військовослужбовців зазначених відомств організує окружна (територіальна) виборча комісія з обов'язковим запрошенням не пізніш як за три дні до зустрічі всіх зареєстрованих кандидатів. З початку виборчої кампанії відвідання організацій, з'єднань і військових частин окремими кандидатами, їх довіреними особами, представниками партій, громадських організацій забороняється. Допускається лише розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів, виготовлених окружною (територіальною) виборчою комісією.

3. Засоби масової інформації зобов'язані утримуватись від обнародування неперевірених матеріалів, що компрометують кандидатів, партію чи громадську організацію, які висунули кандидатів. При оголошенні засобами масової інформації компрометуючих матеріалів про кандидата, партію, громадську організацію вони зобов'язані не пізніш як за п'ять днів до виборів надати відповідному кандидату, представнику партії, громадської організації можливість для їх спростування.

4. Всі спори щодо передвиборної агітації вирішуються окружною (територіальною) виборчою комісією, а також у судовому порядку.

5. Агітація в день виборів (розповсюдження виборчих листівок, плакатів, закликів до виборців голосувати за чи проти кандидатів або бойкувати вибори в будь-якій формі) забороняється.

IX. ПОРЯДОК ГОЛОСУВАННЯ І ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИБОРІВ

Стаття 41. Час і місце голосування

1. Голосування проводиться у день виборів з 7 до 20 години. Про час і місце голосування дільнична виборча комісія сповіщає виборців не пізніш як за п'ятнадцять днів до виборів.

2. На виборчих дільницях, утворених в лікарнях та інших стаціонарних лікувальних закладах, у військових частинах, важкодоступних районах, а також на суднах, які перебувають у день виборів у плаванні, дільнична виборча комісія може оголосити голосування закінченим раніше 20 години, якщо проголосували всі виборці, включені до списку.

Стаття 42. Організація голосування

1. Голосування проводиться у спеціально відведених приміщеннях, в яких повинні бути обладнані в достатній кількості кабіни або кімнати для таємного голосування, визначені місця видачі виборчих бюлетенів і встановлені виборчі скриньки. Виборчі скриньки встановлюються таким чином, щоб голосуючі при підході до них обов'язково проходили через кабіни або кімнати для таємного голосування. Вхід до кабін або кімнат для таємного голосування, вихід з них, а також шлях від них до виборчих скриньок і самі скриньки повинні бути в полі зору членів дільничної виборчої комісії. У приміщеннях для голосування в доступних для виборців місцях повинна розміщуватися офіційна інформація про кандидатів, а також текст цього Закону.

2. Відповідальність за організацію голосування, забезпечення таємниці волевиявлення виборців, обладнання приміщень і підтримання в них необхідного порядку несе дільнична виборча комісія. Виборець може знаходитися в приміщенні для голосування лише протягом часу, необхідного для голосування.

3. У день виборів перед початком голосування виборчі скриньки перевіряє, пломбує або опечатує голова дільничної виборчої комісії у присутності членів комісії. Після цього у виборчі скриньки опускається контрольний лист, підписаний членами комісії і виборцем, який з'явився першим для голосування. У контрольному листі зазначається час його опускання у виборчу скриньку.

4. Кожний виборець голосує особисто. Голосування за інших осіб не допускається. Виборчі бюлетені видаються дільничною виборчою комісією на підставі списку виборців виборчої дільниці по пред'явленні виборцем паспорта або іншого документа, який посвідчує його особу. Про одержання виборчого бюлетеня (бюлетенів) виборець розписується в списку виборців.

5. У випадках, коли окремі виборці за станом здоров'я або з інших поважних причин не можуть прибути у приміщення для голосування, дільнична виборча комісія на їх прохання доручає не менш як двом членам комісії організувати голосування в місцях перебування цих виборців. При цьому робиться виписка із списку виборців за формою списку, яка вручається головою дільничної комісії відповідним членам комісії разом з необхідною кількістю виборчих бюлетенів. При голосуванні в місці перебування виборця він розписується про одержання виборчого бюлетеня (бюлетенів) у виписці із списку виборців і голосує з додержанням вимог цього Закону. У списку виборців після проведення голосування в місці перебування виборця робиться відповідна відмітка. Виписка із списку виборців додається до списку виборців.

Стаття 43. Процедура голосування

1. Виборчий бюлетень заповнюється голосуючим у кабіні або кімнаті для таємного голосування. При заповненні бюлетеня забороняється присутність будь-кого, крім голосуючого. Виборець, який не має можливості самостійно заповнити бюлетень, може запросити в кабіну або кімнату для таємного голосування іншу особу за своїм розсудом, крім членів виборчої комісії, кандидатів, які балотуються по даному виборчому округу, їх довірених осіб.

2. Голосуючий може залишити в бюлетені прізвище лише одного кандидата або не залишити жодного, викресливши прізвища тих кандидатів, проти яких він голосує.

3. Заповнений виборчий бюлетень голосуючий опускає у виборчу скриньку.

4. Розкриття виборчих скриньок до закінчення голосування забороняється.

Стаття 44. Дострокове голосування

При зміні виборцем місця свого перебування в період між поданням списків виборців для загального ознайомлення і днем виборів він може проголосувати достроково. У такому випадку дільнична виборча комісія на прохання виборця і по пред'явленні ним паспорта або іншого документа, який посвідчує його особу, видає йому виборчий бюлетень. Про одержання виборчого бюлетеня виборець розписується у списку виборців і зазначає дату голосування. Голосуючий заповнює бюлетень і опускає його в опломбовану або опечатану виборчу скриньку. Виборча скринька зберігається дільничною виборчою комісією і розкривається у день загальних виборів під час підрахунку голосів.

Стаття 45. Порядок підрахунку голосів на виборчій дільниці

1. Підрахунок голосів на виборчій дільниці проводиться дільничною виборчою комісією окремо по кожному виборчому округу і по кожному кандидату.

2. Під час підрахунку голосів дільнична виборча комісія повинна дотримуватися такої послідовності дій:

1) після оголошення головою комісії про закінчення голосування виборча комісія погашає і підраховує невикористані виборчі бюлетені, упаковує їх в окремі пакети по кожному округу, Раді. На пакеті зазначається номер виборчої дільниці, округу, найменування Ради і кількість невикористаних бюлетенів. Пакет опечатується і підписується головою комісії або його заступником чи секретарем;

2) за списком виборців виборча комісія встановлює загальну кількість виборців на дільниці по кожному виборчому округу, а також кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені;

3) голова виборчої комісії в присутності членів комісії перевіряє цілість печатки або пломби на виборчих скриньках, розкриває їх і перевіряє наявність контрольних листів у скриньках;

4) на підставі бюлетенів, що знаходилися у виборчих скриньках, комісія в межах даної виборчої дільниці встановлює по кожному виборчому округу (кандидату):

— загальну кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

— кількість голосів, поданих «за», і кількість голосів, поданих «проти» кожного кандидата;

— кількість бюлетенів, визнаних недійсними.

3. Прізвища громадян, додатково вписані виборцями в бюлетені, до уваги не беруться.

4. Недійсними визнаються виборчі бюлетені невстановленого зразка, бюлетені, в яких при голосуванні залишено більше одного кандидата, а також бюлетені, на яких відсутня позначка відповідної дільничної комісії. В разі виникнення сумнівів щодо дійсності виборчого бюлетеня питання вирішується дільничною виборчою комісією шляхом голосування.

Закон України

Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад

5. Після цього виборча комісія упаковує бюлетені відповідно до вимог пункту 1 частини другої цієї статті.

6. Результати підрахунку голосів розглядаються на засіданні виборчої комісії і заносяться до протоколу. Протокол підписується головою, заступником голови, секретарем і членами комісії і негайно надсилається до відповідної окружної (територіальної) виборчої комісії. Виборчі бюлетені передаються на зберігання відповідним окружним (територіальним) виборчим комісіям у встановленому ними порядку.

Стаття 46. Встановлення результатів виборів депутата по виборчому округу і голови Ради

1. Окружна (територіальна) виборча комісія на підставі протоколів дільничних виборчих комісій встановлює: загальну кількість виборців по округу (по території відповідної Ради); кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені; кількість виборців, які взяли участь у голосуванні; кількість голосів, поданих «за», і кількість голосів, поданих «проти» кожного кандидата в депутати (на посаду голови Ради); кількість бюлетенів, визнаних недійсними.

2. Обраним вважається кандидат у депутати, який одержав на виборах найбільшу порівняно з іншими кандидатами кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Кандидат на посаду голови Ради вважається обраним при додержанні вимог, передбачених для кандидата у депутати, за умови, якщо за нього проголосувало не менш як десять відсотків виборців, внесених до списку виборців.

3. Вибори депутатів, голови Ради визнаються такими, що не відбулися, якщо в них взяло участь менше половини від загальної кількості виборців, внесених до списків виборців, а також у зв'язку з вибуттям усіх зареєстрованих по округу (території Ради) кандидатів.

4. Окружна (територіальна) виборча комісія може визнати вибори недійсними як по окремих виборчих дільницях, так і в цілому по округу (території Ради), якщо в ході голосування або під час підрахунку голосів допущено порушення цього Закону, яке вплинуло на результати виборів. Скарги про такі порушення подаються до окружної (територіальної) виборчої комісії не пізніше як наступного дня після виборів і розглядаються нею не пізніш як у триденний термін. Рішення окружної (територіальної) комісії протягом трьох днів може бути оскаржено до суду, який зобов'язаний розглянути скаргу в п'ятиденний термін. Право оскарження рішення окружної (територіальної) виборчої комісії мають кандидати та їх довірені особи.

5. Результати виборів по виборчому округу встановлюються на засіданні окружної (територіальної) виборчої комісії і заносяться до протоколу. Протокол підписується головою, заступником голови, секретарем і членами комісії та скріплюється печаткою відповідної виборчої комісії або органу, який утворив виборчу комісію. Протокол не пізніш як наступного дня після виборів надсилається до територіальної виборчої комісії у встановленому нею порядку.

6. Окружна (територіальна) виборча комісія не пізніш як на п'ятий день після проведення виборів повідомляє населення про результати виборів депутата по виборчому округу і голови Ради. У повідомленні вказується: загальна кількість виборців, включених до списків виборців; кількість виборців, які взяли участь у голосуванні; кількість голосів, поданих «за», і кількість голосів, поданих «проти» кожного кандидата; кількість недійсних бюлетенів; назва і номер виборчих дільниць або округу в цілому, де вибори визнано недійсними або такими, що не відбулися.

X. ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ОПУБЛІКУВАННЯ ПІДСУМКІВ ВИБОРІВ

Стаття 47. Прийняття рішення про підсумки виборів, доведення їх до відома населення

1. Територіальна виборча комісія на підставі протоколів про результати виборів депутатів по виборчих округах і голови Ради приймає рішення про підсумки виборів у цілому по Раді, визнає повноваження обраних депутатів і голови Ради.

2. Повідомлення про підсумки виборів і список обраних депутатів в алфавітному порядку з зазначенням прізвища, імені, по батькові, партійності, посади (заняття), місця роботи і проживання кожного депутата, виборчого округу, від якого його обрано, а також прізвища, імені, по батькові, партійності і місця проживання обраного голови Ради публікується в пресі або доводиться до відома населення відповідної території іншим способом не пізніш як на десятий день після проведення виборів.

3. Рішення територіальної виборчої комісії про підсумки виборів може бути оскаржено кандидатом або його довіреною особою в судовому порядку протягом трьох днів після обнародування територіальною виборчою комісією підсумків виборів. Суд повинен розглянути скаргу у п'ятиденний термін з моменту її надходження. За рішенням суду територіальною виборчою комісією у дводенний термін приймається рішення відповідно до цього Закону.

4. Територіальна виборча комісія інформує Раду про підсумки виборів депутатів і голови Ради на першій сесії Ради нового скликання.

XI. ПОВТОРНЕ ГОЛОСУВАННЯ, ПОВТОРНІ ВИБОРИ, ВИБОРИ ДЕПУТАТІВ І ГОЛІВ РАД ЗАМІСТЬ ВИБУЛИХ. ВИБОРИ У НОВОУТВОРЕНИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЯХ

Стаття 48. Повторне голосування

1. Якщо по виборчому округу (території Ради) балотувалося більше двох кандидатів і два або більше кандидатів одержали рівну кількість голосів, що не дає можливості визначити обраного депутата (голову Ради), відповідна окружна (територіальна) виборча комісія приймає рішення про проведення в окрузі (по території Ради) повторного голосування по цих кандидатах.

2. Повторне голосування проводиться не пізніш як у двотижневий термін з додержанням вимог цього Закону. Повідомлення про проведення повторного голосування доводиться до відома виборців.

3. Обраним вважається кандидат, який одержав при повторному голосуванні найбільшу порівняно з іншими кандидатами кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

Стаття 49. Повторні вибори

1. Якщо по виборчому округу (по території Ради) балотувалося не більше двох кандидатів і жодного з них не було обрано, або вибори було визнано такими, що не відбулися, або недійсними, територіальна виборча комісія приймає рішення про проведення в окрузі або по території Ради повторних виборів. При цьому вона може звернутись до відповідної Ради з пропозицією про проведення виборів окружними і дільничними виборчими комісіями в новому складі.

2. Повторні вибори призначаються не пізніш як через місяць після загальних виборів. Голосування відбувається на тих же виборчих дільницях і за списками виборців, складеними для проведення загальних виборів. Утворення виборчих комісій, висування і реєстрація кандидатів, інші заходи проводяться у порядку, встановленому статтею 50 цього Закону. Повідомлення про проведення повторних виборів доводиться до відома виборців.

3. Кандидати, які зняли свою кандидатуру або не обрані на виборах, що відбулися і не були визнані недійсними, на повторних виборах балотуватися не можуть. На повторних виборах також не можуть балотуватися громадяни, щодо яких було скасовано рішення про реєстрацію їх як кандидатів, або громадяни, внаслідок дій яких вибори були визнані недійсними, а також громадяни, визнані судом винними у вчиненні правопорушень, зазначених у статті 55 цього Закону, і щодо яких вирок суду набрав законної сили.

Стаття 50. Проведення виборів депутатів, голів Рад замість вибулих

1. У разі визнання відповідною територіальною виборчою комісією повноважень окремих депутатів або голови Ради недійсними, а також у разі відкликання депутата або голови Ради, дострокового припинення їх повноважень з інших причин у відповідних виборчих округах (по території Ради) у двомісячний термін з моменту вибуття депутата (депутатів) або голови Ради проводяться нові вибори.

2. Вибори призначаються не пізніш як за місяць до їх проведення і організуються з додержанням вимог цього Закону. При цьому окружні виборчі комісії і виборчі дільниці утворюються на п'ятий день, дільничні виборчі комісії — на сьомий день після призначення виборів; висування кандидатів починається на сьомий і закінчується на десятий день після призначення виборів; реєстрація кандидатів починається за двадцять і закінчується за п'ятнадцять днів до виборів. Списки виборців подаються для загального ознайомлення за десять днів до виборів. З цього часу виборці, які змінюють місце свого перебування до дня виборів, мають право проголосувати достроково.

3. Для виборів депутатів сільської, селищної, міської (міста районного підпорядкування) Ради дільничні виборчі комісії можуть не утворюватись, а їх функції виконують відповідні територіальні виборчі комісії.

4. У разі вибуття депутата або голови Ради менш як за шість місяців до закінчення строку повноважень вибори нового депутата або голови Ради замість вибулого не проводяться.

Стаття 51. Проведення виборів у разі дострокового припинення повноважень Ради та у новоутворених адміністративно-територіальних одиницях

1. У разі дострокового припинення повноважень Ради і призначення відповідно до чинного законодавства нових виборів вони проводяться у порядку, встановленому статтею 50 цього Закону. При цьому відповідні виборчі комісії утворюються вищестоящою Радою або її виконавчим органом.

2. Вибори депутатів Рад у новоутворених адміністративно-територіальних одиницях проводяться у випадках, коли на території, що увійшла до складу новоутворених сільради, селища, міста, району, району у місті, області утворення Ради та її органів є неможливим через відсутність або недостатню кількість депутатів, обраних до Ради.

3. Вибори депутатів і голови обласної Ради призначаються Верховною Радою України, депутатів і голови районної, міської (міста обласного підпорядкування) Ради — обласною Радою, депутатів і голови районної у місті Ради — міською Радою, депутатів і голови міської (міста районного підпорядкування), селищної, сільської Ради — районною Радою не пізніш як у двомісячний термін з дня утворення адміністративно-територіальної одиниці і проводяться в порядку, встановленому статтею 50 цього Закону. Відповідні виборчі комісії утворюються на третій день після призначення виборів органом, який призначив вибори.

XII. ВИБОРЧІ ДОКУМЕНТИ І ПОРЯДОК ЇХ ЗБЕРІГАННЯ. ВИБОРЧА СКРИНЬКА

Стаття 52. Форми виборчих документів, зразок виборчої скриньки

1. Форми підписного листа для збирання підписів виборців на підтримку кандидата на посаду голови районної, міської (міста республіканського і обласного підпорядкування), обласної Ради, списку виборців, протоколів виборчих комісій, виборчих бюлетенів, посвідчень кандидата в депутати і кандидата на голову Ради, довіреної особи кандидата, посвідчень про обрання депутатом, головою Ради, посвідчення депутата, голови Ради, а також зразок виборчої скриньки встановлюються Верховною Радою України або за її дорученням Президією Верховної Ради України.

2. Форми інших виборчих документів встановлюються відповідною територіальною виборчою комісією.

Стаття 53. Порядок і строки зберігання виборчих документів

1. Діловодство окружних і дільничних виборчих комісій після закінчення їх повноважень передається відповідним територіальним виборчим комісіям.

2. Порядок і строки зберігання виборчих документів встановлюються Верховною Радою України або за її дорученням Президією Верховної Ради України.

XIII. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 54. Витрати, пов'язані з виборами

1. Витрати, пов'язані з підготовкою і проведенням виборів, здійснюються виборчими комісіями з виборчих фондів, які створюються територіальними виборчими комісіями за рахунок коштів, що виділяються на проведення виборів. Територіальна виборча комісія має статус юридичної особи і є розпорядником виборчого фонду. Розмір цього фонду затверджується відповідною Радою.

2. Громадяни України, їх об'єднання, юридичні особи, зареєстровані в Україні, за винятком підприємств з іноземними інвестиціями, а також підприємств, установ і організацій, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету, можуть вносити до виборчого фонду територіальної комісії свої пожертвування.

3. Для передвиборної агітації кандидат може використовувати кошти особистого виборчого фонду, який створюється за рахунок власних коштів кандидата, коштів політичних партій, громадських організацій, пожертвувань громадян України, юридичних осіб, зареєстрованих в Україні, за винятком підприємств з іноземними інвестиціями. Розмір особистого виборчого фонду кандидата встановлюється територіальною виборчою комісією, але не повинен перевищувати: для сільських, селищних, міських (міст районного підпорядкування) Рад — 30 мінімальних заробітних плат, для районних, міських (міст обласного підпорядкування без районного поділу) Рад — 50 мінімальних заробітних плат, для міських (міст з районним поділом) і обласних Рад — 100 мінімальних заробітних плат.

4. За письмовою заявою кандидата місцеве відділення Ощадбанку України зобов'язане відкрити рахунок з грифом «Виборчий фонд» на ім'я відповідного кандидата, якому видається окрема чекова книжка на суму виборчого фонду.

5. Контроль за формуванням і використанням коштів особистих виборчих фондів кандидатів здійснюється окружною (територіальною) виборчою комісією.

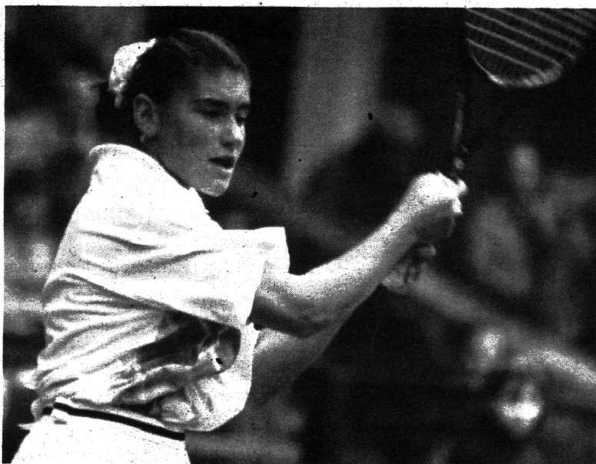
Стаття 55. Відповідальність за порушення цього Закону

Особи, які перешкоджають шляхом насильства, обману, погроз або іншим способом вільному здійсненню громадянином України права обирати і бути обраним, вести передвиборну агітацію, публічно закликають або агітують за бойкотування виборів, а також члени виборчих комісій, посадові особи, які допустили порушення цього Закону, несуть відповідальність, встановлену чинним законодавством.

Президент України Л.КРАВЧУК

м.Київ,
24 лютого 1994 року

Друкується з комп'ютерного набору агентства «Укрінформ».

Віктор БРАНИЦЬКИЙ, «Голос України»

«Я ЩЕ НЕ ЗІРКА, А ТІЛЬКИ ВЧУСЯ...»

Але 17-річну Олену Татаркову з Одеси вже побоюються суперниці на тенісному корті

ЗАВДЯКИ братові і сестрі Медведевим український теніс тепер високо цінується в світі. А за киянами — ще й одеситка Олена Брюховець, харків'янин Дмитро Поляков — люди теж відомі на професіональному корті. А хто ж у другому ешелоні? 17-річна Олена Татаркова з Одеси вважається перспективною спортсменкою. Буквально за останній рік вона успішно виступила в кількох професіональних турнірах, так званих 10-тисячниках, пробує сили і на змаганнях ще вищого рангу. І, дивись, із часом підбереться до еліти. Вже тепер дівчина посідає десь 270 місце у світовому рейтингу, що є досить високим показником у тенісі. І, що цікаво, обходиться Олена поки що без опікунів, щедрих меценатів — сама пробиває собі шлях нагору.

До речі, вона дівчина з характером. Почала грати в теніс, за нинішніми мірками, запізно — в десять років. Ровесниці Татаркової у групі Тетяни Мочалової вміли вже багато, бо відвідували заняття по 3—4 роки. Але дуже спортивна, та ще й ліворука, непокірна дівчинка-новачок поставила за мету наздогнати загальну групу і випередити всіх.

— Я за натурою лев, — ділиться Олена, — тому ніколи не задкую. І тоді дуже швидко виконала заплановане.

...До Ізмаїла, куди їх запросили, Мочалова з Татарковою переїхали, коли учениці виповнилося тринадцять. «Батьки мене відпустили охоче, — розповідає тенісистка, — бо у нас в Душанбе почалася війна».

Працювали, працювали. Й результати не забарилися. Олена кілька разів вигравала і зимові, і літні дорослі чемпіонати України. А минулої осені вона грала вже у фіналі першого в нас турніру з призовим фондом 10 тисяч доларів. Татаркова поступилася Світлані Комлевій з Кишинева. Перший сет одеситка легко виграла — 6:3, потім — 3:6, а вирішальний програла за булітами — 6:7.

— Мабуть, після успіху в дебюті подумала, що впіймала переможну мить?

— Зовсім ні. Чудово знала свою суперницю, значно досвідченішу. Світлана була підготовлена прекрасно, тому й виграла.

— А як ти грала за кордоном?

— Дебютувала в Іспанії. Там подолала сито кваліфікаційних зустрічей і вийшла до основної сітки. То був перший маленький успіх. Потім виступала в Болгарії. У Польщі дісталася фіналу, а в парі навіть стала переможницею.

— Нещодавно в Німеччині ти вже пробувала сили в 25-тисячнику. Отож, поступово піднімаєш планку?

— Стараюсь. Рівень учасників тут значно вищий. Грати складніше й цікавіше.

— Олено, для участі в зарубіжних змаганнях потрібні кошти, інвентар, можливість швидко дістати візні документи. Хто тебе опікає?

— А ніхто. Все на плечах Тетяни Василівни і... моїх. Спасибі київським тренерам Людмилі Миколаївні Петровій і Валентині Семенівні Городецькій. Вони — подруги мого наставника. Тому дають нам і дах над головою, і хліб, і можливість потренуватися в Києві. Були у мене «спонсори». До речі, самі запропонували співробітництво. Лише на словах були щедрими і добрими. А згодом почали обдирати нас, мов липок. Був контракт. Однак оті горе-партнери зробили здивований вигляд: мовляв, яка угода? Вперше чуємо. Одне слово, обдурили нас.

— То чи не пропадає бажання робити справу через байдужість, підлість, підступність різних чиновників і пристосуванців?

— Руки не опускаються. Навпаки, всі ці перешкоди лише підстьобують. Прагну довести, що здатна подолати труднощі. Я ще не зірка, а тільки вчуся. Однак пораджу дівчаткам, які мріють про великі перемоги на корті, набратися терпіння. Насамперед треба працювати щодня і дуже багато. Готувати себе до різних труднощів і не вішати носа. Тільки сильні духом, з твердим характером досягнуть мети.

Пригадую свої перші 10-тисячники. Як було важко! На чотири вакантних місця в основній сітці — 100-130 претенденток. Сидиш і тремтиш. Але на корті боязкість від себе відганяла...

— Олено, відомо, що багатьом тенісистам-професіоналам на перших порах допомагали або національна федерація, або багаті родичі, або ще хто-небудь. Невже у тебе в цьому плані немає ніяких перспектив?

— Боюся наврочити, але скажу, що підтримати мене вирішив відомий київський бізнесмен і палкий прихильник тенісу Ігор Діденко. Чомусь вірю, що саме це партнерство стане для мене щасливим...

Хокей

Віктор СТАНКЕВИЧ, журналіст

Група «С» збирається у Словаччині

Хокейна дружина України виношує наміри про своє підвищення в класі

Пригадується перший матч на Олімпіаді в Ліллехаммері збірних Чехії та Фінляндії. Перевага фіннів була відчутною, і сентиментальний коментатор компанії «Останкіно» Євген Майоров раптом згадав про золоті часи збірної Чехословаччини. Він наголосив на тому, що в тій команді перші ролі завжди виконували чехи. І тут же назвав кілька найвідоміших прізвищ: Голонка, Недомански, брати Штясни.

Така «обізнаність» шановного колеги дещо здивувала. Адже перелічені гравці — словаки. Причому один з них — середульший із братів Штясни 37-річний Петер — грав першу скрипку в збірній Словаччини на Іграх у Ліллехаммері. Чотирнадцять років тому цей талановитий форвард емігрував до Північної Америки. Грав у відомих клубах НХЛ «Квебек Нордікс» та «Нью-Джерсі Девилз». І, як бачимо, не збирається скидати ковзани, сповнений енергії та бажання грати на найвищому рівні.

До речі, за ним у черзі стоять «енхаелівські» клуби «Лос-Анджелес Кінгз» та «Сан-Хосе Шаркс».

Звичайно, Петер Штясни не чув отого коментаря Майорова. А то дуже б образився.

— Мій старший брат Мар'ян, — розповів журналістам на іграх Петер, — відомий у минулому форвард, нині політичний діяч, голова «Комітету словаків за кордоном». Я сам давно виступав за те, щоб Словаччина здобула незалежність. Що, скажіть, поганого в своїй історії, культурі, спорті нарешті? Свою політичну діяльність не афішую, але не приховую, що щасливий виступати на таких престижних змаганнях як Олімпіада під прапором своєї, підкреслюю, своєї країни...

Пан Петер Штясни висловив також сподівання, що збірна Словаччини, яка залишила в Норвегії найкраще про себе враження, подбає й про підвищення в класі на світових чемпіонатах.

— Поки що мріємо потрапити до групи В, — каже він. — Але для цього слід перемогти в групі С. Цей турнір, до речі, почнеться 18 березня у нашій країні. Спершу змагання в підгрупах. У нашій — команди України, Болгарії, Казахстану, Словенії, Угорщини, Китаю та Білорусі. Суперники, особливо українці, казахи та білоруси, дуже серйозні. Але для мене в житті перемоги — головне. Заради них виходжу на лід...

До слів відомого спортсмена додам, що збірна Словаччини — головний претендент на перемогу в змаганнях. Її тренери розраховують на допомогу цілого ряду відмінних гравців, які тепер виступають за океаном. Це нападаючі Роберт Петровицькі (20 років, клуб «Хартфорд»), Зігмунд Палффі (21, «Нью-Йорк Айлендерс»), Йозеф Штумпел (21, «Бостон Брюїнз»), Здено Цигер (24, «Едмонтон Ойлерз»), захисник Іван Дроппа (21, «Індіанаполіс»).

Збірна України також має серйозні наміри поборотися за підвищення в класі. Сьогодні вона вирушає до Угорщини, де зіграє товариські матчі з національною командою цієї країни. А потім наші переїдуть до Словаччини.

У складі української команди 17 гравців з київського «Сокола». До них мають приєднатися ще й українські хокейні «зірки», які виступають у європейських клубах: Раміль Юлдашев, Валерій Ширяєв, Анатолій Степанищев, Петро Малков, Євген Шастін. На жаль, керівники російських клубів не відпустили до збірної України дуже потрібних гравців — воротаря Юрія Шундрова («Хімік», Воскресенськ) та нападаючого Олексія Трасєуха («Торпедо», Ярославль). Ті колективи в ці ж строки гратимуть у «плей-офі» чемпіонату МХЛ.

Кікбоксинг

Петро ГЕНЧУК, журналіст

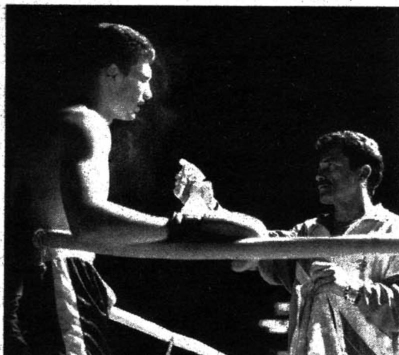
Свято організовує «Славутич»

У ці дні в Броварах, що під Києвом, проходять поєдинки Кубка країни з кікбоксингу серед любителів. Ці змагання організовано лігою «Славутич» та федерацією боксу й кікбоксингу України. Фіналістам турніру вперше буде присвоєно звання «Майстер спорту України».

Завершиться огляд українського любительського кікбоксингу завтра святом в Київському цирку. Тут пройдуть два фінальних поєдинки Кубка (по одному в розділах фул-контакт та лоу-кік).

Цього вечора любителі кікбоксингу побачать також 12- раундовий бій київських кікбоксерів-професіоналів Валерія Хоруженка, чемпіона світу та Європи, і Олега Пащенка, володаря Кубка СНД, які розігрують звання володаря Кубка ліги «Славутич» у середній вазі.

Окраса спортивного свята — 12-раундовий поєдинок за звання чемпіона світу (за версією КІСК) у супернапівлегкій вазі між одним з найсильніших кікбоксерів ліги «Славутич», чемпіоном Азії та Європи Аскаром Можановим і Доном Рейнхардом (США), чемпіоном Північної Америки, який очолює нині рейтинг за версією КІСК.

Супервайзер боїв профі — європейський директор версії КІСК Гері Горіан (Хорватія), рефері — Карл-Гайнц Кеслер (Німеччина).

У Міжнародній лізі «Славутич» виступає чимало зірок кікбоксингу. Але найяскравішою серед них, безперечно, є Віталій Кличко — чемпіон світу серед професіоналів. Висока техніка, потужний удар, віртуозна робота ногами — ці якості відзначають киянина.

Фото Миколи ВОЧКА.

На аренах країни і світу

Кульова стрільба. У Страсбурзі проходив чемпіонат Європи. Добре виступили українські спортсмени. Віктор Макаров став чемпіоном у стрільбі з пневматичного пістолета, а Олег Михайлов виборов «бронзу», стріляючи з пневматичної гвинтівки.

Футбол. Наступного вівторка національна збірна України зіграє товариський матч в Ізраїлі з національною командою цієї країни. Головний тренер нашого колективу Олег Базилевич запросив на цю зустріч воротарів Тяпушкіна («Нива», Тернопіль) і Кутепова («Динамо», Київ); польових гравців Дірявку, Беженара, Михайленка, Похлебаєва, Полуніна, Коновалова (усі — «Дніпро»), Букеля, Жабченка (обидва — «Чорноморець»), Хомина, Лужного, Леоненка (усі — «Динамо», Київ), Попова («Шахтар»), Миколу Юрченка, Турянського (обидва — «Прикарпаття»). У резерві — Леженцев («Нива», Тернопіль), Шкапенко, Ковалець (обидва — «Динамо», Київ), Гусейнов («Чорноморець»).

Хокей. Регулярний чемпіонат МХЛ. «Сокіл» (Київ) — «Хімік» (Воскресенськ) — 4:1.

Історія не повторюється

Архіви

До такого висновку приходиш, ознайомившись з архівними і зовсім свіжими документами, представленими істориком Ярославом Маликом

Командир Київської дивізії.
24 липня 1920 р.
ч.40.

Командуючому Армією УНР,
зразок Головному Отаману

Рапорт

...Будучи не тільки жовніром, а перш всього громадянином, я пильно слідкував за політичним життям України. Чим довше мені удавалося бути в курсі української політики, як внутрішньої, так і міжнародної, тим більш я переконувався, що для реалізації ідеї української державності необхідно скупчення всіх творчих сил українського народу, відкидаючи всі класові і партійні інтереси. Краєугольним каменем для кожного українця і особливо для політичного діяча мусить бути Українська державність. Чим ближче я ознайомивсь з керівниками української політики і війська, починаючи з 1917 року і до цього часу, тим більше я переконувався в протилежнім. Партійний фанатизм, низьке інтриганство, авантюризм, відсутність державного розуму і такту, нечесність до своїх співробітників і спільників, крадіжка державних коштів, загравання на інстинктах юрби, безволля, допущення ряду погромів і грабунків і авантюр — все було налице. Весь час моєї праці з 1917 року і по цей день я намагався, поскільки хватало сил, усунути вищезазначене явище, але сили мої виявились малими. Все чесне і порядне потроху відходило від справи будівництва держави і врешті-решт залишились найбільш сильні волею одиниці. Розкладаючий елемент був сильнішим, ніж елемент оздоровляючий. Я глибоко вірю в конечну перемогу нашої ідеї, але почуваючи себе нездатним перебувати в рядах теперішньої Української Армії, примушений силою обставин її залишити, аби зберегти свої сили для дальнішої боротьби, а тому прошу Вашого клопотання, пане генерале, перед Головним Отаманом о звільненні мене з займаної мною посади, звільненні мене з української військової служби і о дозволі поступити в одну із армій держав, не ворожих до України.

Полковник Ю.ТЮТЮННИК*

Командиру Київської (4-ої) дивізії
Полк(овнику) Ю.Тютюннику

Копія рапорта Вашого від 24/VII ч.40 на ім'я командарма мені доставлена. Вашого прохання про одставку задовольнити не можу. Вважаю Вашу працю для будівництва і оборони Батьківщини і потрібною, і корисною. Зараз, більш як коли, для України потрібні сильні своєю вірою в творчі сили нашої нації діячі, які б не піддавалися хвилевим невдачам, а навпаки, підбадьорували б слабих духом і несталих вдачею. Негативні явища нашого громадянства не є властиві тільки йому одному, а і всякому іншому. З ними треба боротись, а не потакати розслабляючому духові їх. Нам потрібні сильні напруження, і наша державна ідея переможе. Отже, вважаючи Вашу участь у дальшій нашій боротьбі потрібною, я ні в якому разі не можу згодитись на Ваше прохання про одставку. Закликаю Вас, в ім'я інтересів нашої дорогої Батьківщини, з подвійною енергією, Вам властивою, працювати на чолі Вашої дивізії і в рядах нашої молодої армії.

Головний Отаман ПЕТЛЮРА
24/VII 1920 року.**

*** Центральний державний архів вищих органів державної влади (ЦДАВО) України. Ф.3361. Оп.1. Спр.15. Арк.17. Юрій Тютюнник на час написання рапорта був командиром Київської дивізії і заступником командувача армії УНР**

**** Там же. Арк.18.**

Записка міністра оборони України Костянтина Морозова

Президентові України Леонідові Кравчуку на нараді у Президента 8 вересня 1993 р.:

«Добровільно у відставку не піду. К.Морозов».*

Телефонний дзвінок Л.Кравчука К.Морозову 28 вересня 1993 р.:

«Костянтине Петровичу! Я вирішив Вас подавати на Верховну Раду.»**

Указ Президента України Про виконуючого обов'язки Міністра оборони України

У зв'язку з постановами Верховної Ради України від 21 вересня 1993 року «Про Уряд України» та «Про доручення Уряду України» **постановляю:**

1. Звільнити Морозова Костянтина Петровича від виконання обов'язків Міністра оборони України згідно з поданою ним заявою і зарахувати його в резерв Головнокомандуючого Збройними Силами України...

Президент України
Л.КРАВЧУК.

м.Київ
4 жовтня 1993 року***

Інформаційна агенція «Інтелект»

*** Морозов К. Крізь щільні шари незалежності. Політ під крилом Президента. — «Українська газета». 1994. 3—16 лютого.**

**** Там же.**

***** «Голос України». 1993. 5 жовтня.**

Василь БАБУХ, «Голос України»

Довга дорога додому

У книгарнях Чернівецької області з'явилася довгождана новинка — «Історія Буковини» Аркадія Жуковського. Вийшла вона накладом незалежної газети «Час» і товариства «Народний дім» з дозволу й підтримки автора.

Це перша частина фундаментальної праці Аркадія Жуковського «Буковина — її минуле і сучасне», що вийшла 1956 року в Парижі і викликала справжній переполох серед радянських ідеологів. Адже несла правду про буковинський край, його історичне пракоріння, оперувала переконливими науковими джерелами, що всіляко приховувалися тоді від української людності. Окремі примірники унікального видання з великими труднощами проникали на Буковину. Адже за зберігання цієї праці можна було поплатитися свободою. Вилучені томи під сімома замками, подалі від людського ока, осідали в спецсховах КДБ.

Це ґрунтовне дослідження — плід подвижницької праці уродженця Буковини професора Аркадія Жуковського. Йому допомагали не менш поважні науковці — доктори Теофіль Бриндзан та Денис Квітковський, люди, що так багато зробили для духовного відродження Буковини у першій половині нинішнього століття.

Книга мала ще одного співавтора — українську діаспору, а точніше — представників буковинської громади, розкиданої долею по всьому світу: у США, Канаді, Франції, Німеччині, Англії... Вони, буковинці, підсобляли всім, чим могли, аби лиш побачило світ видання про рідний край.

Сім років тривала титанічна робота науковців. Перед авторами постала нова дилема: у який спосіб, на які кошти видати фундаментальну працю? І знову виручила буковинська громада. Зібрані нею кошти дали змогу створити видавництво «Зелена Буковина», де і вийшла у світ очікувана книга. Треба неупереджено визнати: це був подвиг одержимих людей. І Україна не повинна забувати їхньої праці, їхньої жертовності.

У передмові до чернівецького видання Аркадій Жуковський наголошує: «Ми написали те, що було нам під силу, сьогодні історію Буковини слід доповнити. Бажаю успіхів у відповідальній праці для добра нашої Батьківщини і нашого краю — Буковини».

Чернівецькі видавці «Історії Буковини» не приховують своїх подальших намірів — невдовзі донести читачеві всю працю Аркадія Жуковського. Хочеться вірити, що в недалекому майбутньому це ґрунтовне історичне дослідження приверне увагу й державних видавництв. Повірте, воно того варте.

Чернівці.

Ольга ПАЛЯНИЧКО, директор Державного музею Т. Шевченка;
Валентина СУДАК, завідувач відділу музею

Оригінал від «Марк Річ»

У ці урочисті дні Державний музей Т. Шевченка збагатився ще одним оригінальним твором Кобзаря — портретом Бориса Суханова-Подколзіна. Його передала Україні компанія «Марк Річ + КО АГ».

Портрет Суханова-Подколзіна — блискучий завершений твір Шевченка з датою та характерним для нього підписом: «1858. Т. Шевченко». На ньому Борис Гаврилович (1847—1904 рр), син Наталії Суханової, зображений одинадцятилітнім хлопчиком. Історія написання твору така: у петербурзькому салоні цієї поміщиці з Слобожанщини в 50—60-ті роки часто збиралися письменники та художники — І. Тургенев, Я. Полонський, А. Майков, М. Щербина, І. Айвазовський, І. Соколов, М. Пименов та ін. Серед них і Т. Шевченко.

Б. Суханов-Подколзін у «Спогадах про Шевченка — його випадкового учня» писав: «Матінка була добре знайома з сімейством тимчасового віце-президента Академії мистецтв графа Толстого, що, як усім відомо, палко і благотворно піклувався про долю Тараса Григоровича і надав йому після повернення із заслання казенну майстерню в самому будинку Академії. Цілком можливо, що за спільною згодою домовлено було запросити Шевченка давати мені уроки малювання, аби під виглядом гонорару подати йому на перших порах матеріальну допомогу... І маю підстави гадати, що завдяки цій маленькій хитрості я став одного чудового ранку учнем цієї по-інституцьки обожнюваної мною людини».

Портрет Бориса Суханова-Подколзіна в літературу ввійшов досить давно, відтоді як його репродукція з'явилася у виданні «Тарас Шевченко — Грушевський, хроніка його життя. Написав Олександер Кониський». У 1939 році цей портрет з'явився на республіканській ювілейній Шевченківській виставці в Києві як власність інженера-будівельника з Харкова Володимира Ідашкіна (помер у 1965 році). Він, за родинним переказом, купив малюнок у 1938 році в московській антикварній крамниці. Син Володимира Ісааковича Юрій — письменник і журналіст, який мешкає в Москві, люб'язно погодився передати цей твір Шевченка в 1972 році ще на одну виставку до Києва. Тепер портрет, знайдений і збережений родиною Ідашкіних і закуплений та подарований компанією «Марк Річ + КО АГ» у Москві, знайшов своє належне місце в духовній оселі Великого Кобзаря — Київському музеї Т. Шевченка.

Варто зауважити, що це вже другий твір, який «Марк Річ + КО АГ» подарувала Тарасовій скарбниці останнім часом. Минулого року директором цієї компанії Лучіо Джованезе музеєві переданий малюнок «Дерева серед каміння» (італійський олівець, туш, розмивка). При дослідженні встановлено, що по нижньому краю він має напис олівцем: «Рисунокъ Т. Шевченко. 1860».

На знімку: робота Т. Шевченка «Портрет Бориса Суханова-Подколзіна»

ГОЛОС УКРАЇНИ

Засновник — Верховна Рада України.
Видавець — Президія Верховної Ради України.
252019, м. Київ-19, вул. М. Грушевського, 5.
Газета виходить з 1 січня 1991 року.

Адреса редакції: 252047, Київ-47, вул. Нестерова, 4.

♦ ТЕЛЕФОНИ: для довідок — 441-88-23; телефакс — 224-72-54; відділ реклами — 441-89-34, 441-89-44.
♦ Рукописів не повертаємо.
♦ Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Свідоцтво про реєстрацію періодичного друкованого видання — КП № 1 від 18.09.1990 р.

Газета виходить 5 разів на тиждень (крім неділі й понеділка) українською і російською мовами.
Індекс 60955.
Тираж 315815.

Комбінат друку видавництва «Преса України». 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
Зам. 0311046.

Газету набрано і зверстано в комп'ютерному центрі «Голосу України».